

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**OMEJITVE AVTONOMIJE ZAPUSTNIKOVE VOLJE – PRAVNO
EKONOMSKI POGLED**

Ljubljana, junij 2019

PETRA LAMOVEC HREN

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Petra Lamovec Hren, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Omejitve avtonomije zapustnikove volje – pravno ekonomski pogled, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem doc. dr. Jakom Cepcem

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študentke: _____

KAZALO

UVOD	1
1 UREDITEV DEDOVANJA V REPUBLIKI SLOVENIJI	5
1.1 Zakonito dedovanje	6
1.2 Oporočno dedovanje	8
1.3 Zapuščina brez dediča	11
1.3.1 Stečaj zapuščine.....	11
2 NAČINI OMEJEVANJA ZAPUSTNIKOVE AVTONOMIJE	13
2.1 Nujni delež	13
2.1.1 Zgodovinski razvoj	14
2.1.2 Upravičenci do nujnega deleža.....	15
2.1.3 Višina nujnega deleža	17
2.1.4 Razdedinjenje in dedna nevrednost	18
2.1.5 Sklepno	18
2.2 Prepoved postavitve nadomestnega dediča	25
2.2.1 Zgodovinski razvoj instituta.....	25
2.2.2 Navadna ali vulgarna substitucija.....	26
2.2.3 Fidejkomisarična substitucija	26
2.2.4 Pupilarna substitucija	28
2.2.5 Razlogi za prepoved	28
2.2.6 Sklepno	30
2.3 Skupna oporoka	32
2.3.1 Sklepno	33
2.4 Dedne pogodbe	33
2.4.1 Sklepno	34
2.5 Omejitve pri dedovanju zaščitene kmetije	35
2.5.1 Način omejitve	36
2.5.2 Razlogi za omejitev	37
2.5.3 Sklepno	39
2.6 Izločitve iz zapustnikovega premoženja	40
2.6.1 Izločitev v korist potomcev	40

2.6.2	Izločitev gospodinjskih predmetov	42
2.6.3	Izločitev dela premoženja zaradi prejemanja socialne pomoči	43
2.6.4	Sklepno	45
2.7	Obid zakonskih določb	46
3	DRUGI NAČINI DEDOVANJA	47
3.1	Popolna oporočna svoboda in neomejeno dedovanje	47
3.2	Ukinitev dedovanja	48
SKLEP	.....	49
LITERATURA IN VIRI	.....	54

SEZNAM KRATIC

BDP – bruto domači proizvod

DZ – Družinski zakonik

OZ – Obligacijski zakonik

RS – Republika Slovenija

SPZ – Stvarnopravni zakonik

t. i. – tako imenovani

Ur. l. – Uradni list

URS – Ustava Republike Slovenije

ZD – Zakon o dedovanju

ZDKG – Zakon o dedovanju kmetijskih gospodarstev

ZFPPIPP – Zakon o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju

ZN – Zakon o notariatu

ZPZ – Zakon o partnerski zvezi

ZSVarPre – Zakon o socialno varstvenih prejemkih

ZU – Zakon o ustanovah

UVOD

Vsaka stvar ali pravica ima praviloma v vsakem trenutku svojega imetnika. Izjemoma lahko nastanejo situacije, ko predmet nima lastnika in si ga lahko prisvoji vsakdo (Juhart, Tratnik & Vrenčur, 2007, str. 217, 265). Do prenosa lastninske pravice lahko pride za časa življenja njenega imetnika, lahko pa se prenos zgodi po smrti oziroma v trenutku, ko njen lastnik umre. Prenos premoženja zaradi smrti lastnika se imenuje dedovanje. Zapustnik je vsaka oseba, ki je umrla in je treba razdeliti njeno premoženje v posebnem postopku – zapuščinskem postopku. V primeru, da je zapustnik sestavil oporoko, se imenuje oporočitelj. Ureditev dedovanja ureja Zakon o dedovanju (Uradni list SRS, št. 15/76, 23/78, Ur. l. RS, št. 13/94 – ZN, 40/94 – odl. US, 117/00 – odl. US, 67/01, 83/01 – OZ, 73/04 – ZN-C, 31/13 – odl. US in 63/16, v nadaljevanju ZD). Deduje se na podlagi oporoke, ki jo sestavi oporočitelj, če pa zapustnik ni sestavil izjave poslednje volje, pridejo v poštev zakonske določbe. Pri tem je za slovensko pravno ureditev značilno, da dedič pri razpolaganju s svojim premoženjem za časa smrti ni povsem svoboden in da je njegova poslednja volja omejena z določenimi zakonskimi omejitvami.

Med te omejitve tipično uvrščamo (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 159):

- institut nujnega deleža,
- prepoved fidejkomisarične substitucije torej postavitve dediča svojemu dediču,
- omejitev števila dedičev pri zaščiteni kmetiji in
- izločitve iz zapustnikovega premoženja.

Poleg oporočnega in zakonitega dedovanja je ponekod v tujini (Nemčija, Avstrija, Švica) dopustno dedovanje na podlagi dedne pogodbe. Gre za posebno obliko pogodbe, pri kateri zapustnik sopogodbeniku ali tretji osebi zapusti svoje premoženje, izpolnitev pogodbe pa je zadržana do njegove smrti. Pri dedni pogodbi zapustnik kasneje ne more enostransko spremeniti svoje volje, zaradi česar je okrnjena njegova avtonomija odločanja (Žnidaršič Skubic, 2005). Kot omejitev avtonomije zapustnikove volje je analizirana tudi skupna oporoka.

Prepoved fidejkomisarične substitucije onemogoča zapustniku, da bi določil dediča svojemu dediču. Vsak zapustnik lahko razpolaga s premoženjem le do te mere, da določi, kako naj se razdeli premoženje, ki je njegova last. Na to, kako bodo to premoženje razdelili njegovi dediči, pa nima vpliva, saj ta razpolaganja ostajajo v sferi njegovih dedičev. Fidejkomisarična substitucija izhaja iz časa rimskega prava, nato pa je postala nedovoljena leta 1921, sprejeta ni bila kasneje v nobenem od dednopravnih predpisov v Jugoslaviji ali samostojni Republiki Sloveniji. Po mnenju nekaterih avtorjev institut predstavlja nevarnost za gospodarstvo, ker omejuje zapustnikove dediče pri razpolaganju s premoženjem in ustvarja trajne vezi. Oporočitelju onemogoča, da bi razpolagal s svojim premoženjem za daljši čas in bi to ohranil za svoje sorodnike oziroma osebe, ki so mu blizu.

Primerjalnopravno nekatere druge države (Nemčija, Švica, Avstrija) dopuščajo fidejkomisarično substitucijo, Francija pa pri tem določa omejitve na ožji krog družine (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 159–161).

Nujni dediči so upravičeni do svojega dediča zaradi svoje tesne sorodstvene povezave z zapustnikom in zaradi tendence, da se premoženje ohranja v krogu rodbine in njenih članov. V večini primerov premoženje, ki ga ima zapustnik ob svoji smrti, izvira od njegovih prednikov. Premoženje prehaja iz ene generacije v drugo in k temu, da se vsaj del tega premoženja ohrani v družini, pripomore nujni delež (Zupančič, 2008, str. 84–85). Zapustnik ima neke vrste dolžnost preživljati svoje potomce tudi po svoji smrti, poleg tega pa se preprečuje koncentracija premoženja, saj nujni delež omogoča minimalno delitev premoženja, ki bi se sicer po zakonskih določbah delilo na enake dele. S tem je nujni delež najmočnejša oblika omejitve oporočne svobode. V duhu nujnega deleža se lahko razlaga tudi 33. člen Ustave RS, kot pravica dediča, ki pridobi premoženje *mortis causa* (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 34–35). Zapustnik ima še vedno možnost, da razpolaga s premoženjem po lastni volji in presoji, omejitev predstavlja polovico deleža, do katerega bi bil sicer upravičen posamezni dedič (26. člen ZD). S tem je tudi utemeljena omejitev, da se vsota nujnih deležev prihrani za nujne dediče.

Vendar tudi institut nujnega deleža ni absoluten. Razdedinjenje povzroči, da oseba, kljub dejstvu, da izpolnjuje pogoje za nujnega dediča, ni upravičena dedovati premoženja. V tem primeru ima zapustnik pravico, da z oporoko razdeli vse svoje premoženje (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 103–105). Enak učinek kot razdedinjenje povzroči tudi dedna nevrednost, razlikuje se le v razlogih za njeno uveljavitev (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 75). Seveda se dedna nevrednost in razdedinjenje presoja po strogih pogojih, zato vsako grdo obnašanje še ne dosega zakonskega standarda, ki upravičuje odvzem možnosti vsakršnega dedovanja (Vrhovno sodišče RS, 2010). Razlogi za razdedinjenje oziroma dedno nevrednost so kataloško naštetih v zakonu in zapustnik nima možnosti izključiti dediča zgolj zaradi lastne presoje (Zupančič, 2003).

Zakonske določbe o omejitvi razpolaganja s premoženjem je mogoče tudi obiti. S sklepanjem fiktivnih pogodb lahko zapustnik razdeli vse svoje premoženje že za časa življenja, tako da ob smrti nima premoženja, niti upravičeni dediči ne morejo zahtevati nujnega deleža (Vrhovno sodišče RS, 2011). Določen obid zakonskih določb predstavlja tudi sklenitev pogodbe o dosmrtnem preživljanju. Namen te pogodbe je, da si zapustnik zagotovi preživljanje za čas, ko tega sam ne bo zmogel, druga pogodbeni stranka pa bo v zameno dobila njegovo premoženje (Podgoršek, 2004, str. 546–547). Ker pri tej pogodbi nujni dediči ne morejo zahtevati nujnega deleža, se lahko po 50. členu Obligacijskega zakonika (Uradni list RS, št. 97/07 – uradno prečiščeno besedilo in 64/16 – odl. US, v nadaljevanju OZ) pogodbo uporabi tudi za sklenitev navideznega pravnega posla, ki pa je neveljaven).

S podedovanjem premoženjem preide tudi ekonomska moč. Medtem ko politična moč že nekaj časa ni več podedljiva, za prenos premoženja to ne velja. Dedovano premoženje,

posebno če je večje vrednosti, omogoča dedičem lagodno življenje in možnost, da brez dela dosežejo tisto, za kar si drugi prizadevajo celo življenje. Bistvena pri sestavi oporoke je oporočiteljeva volja in svoboda odločitve. Haslett (1986, str. 122, 131) tako zatrjuje, da teorija nevidne roke pravzaprav drži, saj oporočna svoboda omogoča zapustniku, da ravna po svojih željah in interesih, to pa je praviloma hkrati tudi družbeno sprejemljivo. Svoboda ekonomije da ljudem, kar sami želijo, namesto da bi določena omejena skupina določila, kaj naj bi si ljudje želeli. Bistvena je svoboda in avtonomija. Vendar pa tudi svobodni trg zahteva določeno regulacijo in pravila za njihovo izvajanje (Friedman, 2002, str. 15). Pri dedovanju ima zapustnik zelo široko možnost diskrecije, vendar pa tudi zanj veljajo določena pravila.

Ureditev popolne oporočne svobode bi omogočila zapustniku razpolagati s premoženjem brez omejitev. Institut nujnega deleža ne bi obstajal, zapustnik bi lahko določil tudi, kdo naj deduje ne samo po njegovi smrti, ampak tudi, ko bo umrl njegov dedič. Okrnjeno bi bilo načelo dedovanja v družini, saj nujni delež ne bi več zagotavljal vsaj določenega minimuma zapuščine osebam, ki so sorodstveno najbližje pokojniku (Zupančič, 2008, str. 85). Načelo dedovanja v družini temelji na splošnem prepričanju o pravičnosti ureditve, da dobijo del premoženja tudi zapustnikovi potomci, ne glede na voljo zapustnika. V teoriji se postavlja vprašanje ustreznosti take ureditve v primeru bolj oddaljenih dedičev. Z zožitvijo kroga dedičev bi država resda pobrala več premoženja, vendar bi ga lahko dobila tudi po drugi poti, ki je bistveno lažja – z obdavčitvijo dediščine. Zato ni prizadevanj v smeri, ki bi spremenila krog nujnih dedičev (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 37). Vendar pa nujni delež in oblikovanje nerazpoložljivega dela zapuščine ni absolutno. Dediči imajo pravico in možnost uveljavljati nujni delež, ni pa to njihova dolžnost. Če te dispozitivne pravice ne uveljavljajo, lahko pravzaprav zapustnik razpolaga z vsem premoženjem (Pavlin, 2012, str. 61).

Institut fidejkomisarične substitucije je pravzaprav na nek način v nasprotju z oporočno svobodo, saj naslednji generaciji zapustnika onemogoča razpolagati s premoženjem, ampak je treba upoštevati voljo prvotne osebe. S tem bi se zaradi oviranega prostega prometa povzročila gospodarska neekonomičnost, kar bi vodilo v slabši gospodarski položaj posameznikov in s tem celotnega gospodarstva (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 160).

Posebni omejitve so deležna tudi kmetijska gospodarstva. Za tista, ki izpolnjujejo predpisane pogoje in so pridobila status zaščitene kmetij, veljajo pri dedovanju posebne zahteve. Zapustnik s kmetijo ne more prosto razpolagati in je razdeliti med več dedičev, ampak Zakon o dedovanju kmetijskih gospodarstev (Uradni list RS, št. 70/95, 54/99 – odl. US in 30/13, v nadaljevanju ZDKG) predpisuje, da zaščiteno kmetijo deduje praviloma le en dedič, v izjemnih, zakonsko naštetih primerih pa sta lahko dediča dva. Namen omejitve je predvsem v preprečitvi drobitve kmetij na enote, ki so ekonomsko premajhne, da bi preživljale družino, ter v ohranjanju gospodarske, socialne in ekološke funkcije zaščitene kmetij. Nekaj možnosti za svobodno razpolaganje zapustnik ima, a so te omejene na

nekmetijska zemljišča in drugo premoženje, ki ni vezano na kmetijo in njeno dejavnost (Zupančič, 1997, str. 1132–1133).

Določeno omejitev zapustnikove avtonomije predstavljajo tudi izločitve iz zapustnikovega premoženja. Gre predvsem za izločitev gospodinjskih predmetov in druge opreme, ki jo uporabljajo dediči in jo potrebujejo za vsakodnevno življenje. Pogoj pri tem je, da ne gre za vrednejše stvari. Dediči imajo možnost zahtevati izročitev teh predmetov še pred delitvijo zapuščine in tako tudi morebitno zapustnikovo razpolaganje s tem delom premoženja nima učinka. Posebno omejitev predstavlja tudi prejeta socialna ali druga oblika pomoč v skladu s predpisi o socialni varnosti. Dediščina se pred samo delitvijo zmanjša za del, ki ustreza prejetim socialnim pomočem, v skladu in pod pogoji, kot to določajo posebni predpisi. Zapustnikova razpolaganja, ki posegajo tudi v ta del, se zaradi zakonskih določb ne realizirajo, ampak ima prednost povračilni zahtevki države ali organa samoupravne skupnosti (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 53–56).

Navedene omejitve onemogočajo zapustniku svobodno razpolaganje s premoženjem za primer smrti, ampak ga usmerjajo po predpisanih zahtevah, ki se jih mora, če želi, da je razpolaganje pravno veljavno, držati. Pri pregledu literature je bilo ugotovljeno, da so bili posamezni instituti že posamično obravnavani, vendar pa so se vsi osredotočali na pravni vidik oziroma na pravno ureditev določenega področja. Posebnost tega magistrskega dela pa bo podan ekonomski pogled na institute, ki omejujejo zapustnikovo avtonomijo volje. Kot je ugotovil že Schöpflin (2005), se v tuji literaturi najde le nekaj del, ki obravnavajo ekonomski pogled dedovanja. V domačem prostoru pa taka analiza še ni bila narejena. Poleg ekonomskega vidika pomemben del raziskave predstavlja tudi pravni pogled na omejitve. Raziskava tako pravnega kot tudi ekonomskega vidika hkrati še ni bila izvedena. Zato je zanimivo pogledati dobljene rezultate raziskave, v kakšnem odnosu sta pravni in ekonomski vidik omejevanja zapustnika in njuno morebitno medsebojno povezanost ter vpliv na smiselnost omejitev dedovanja.

Namen magistrske naloge je raziskati razloge, ki so zakonodajalca privedli do omejitve oporočnega razpolaganja in predvsem analizirati, ali za takšne omejitve obstajajo ekonomsko racionalni razlogi. Analiza tako pravnega kot tudi ekonomskega pogleda prikazuje njuno medsebojno razmerje in možen vpliv drug na drugega.

V nalogi sem raziskala dednopravne institute omejevanja zapustnikove avtonomije in preučila njihovo ekonomsko upravičenost. Namen raziskave je ugotoviti ekonomski pomen omejevanja dedovanja in kakšen vpliv imajo na to razlogi, iz katerih zapustnik hrani svoje premoženje.

Temeljna hipoteza:

Omejitve dedovanja z instituti, kot so nujni delež, prepoved fidejkomisarične substitucije, dednih pogodb, skupnih oporok in posebnosti glede kmetijskih gospodarstev ter izločitev, je pravno in ekonomsko utemeljeno.

Na podlagi deskriptivne metode sem opisala pomen in način dedovanja ter pojasnila problematiko v zvezi z njegovim omejevanjem. Dedovanje je predpisano s strogimi pravili, kaj in kdo lahko deduje, saj oporočitelj ne more razdati vsega premoženja po svoji volji. Z metodo deskripcije sem tako opisala pomen dedovanja in načine omejevanja.

Pri raziskovanju sem uporabila tudi zgodovinsko metodo, s pomočjo katere sem vzroke za obstoječo ureditev poiskala v prejšnji ureditvi in razlogih za spremembo zakonodaje. Nekoč dedovanje ni poznalo omejitev, nato pa so se postopoma uvajali novi in novi instituti, s katerimi so natančneje določili in ob tem tudi omejili načine dedovanja. S primerjalno metodo sem primerjala domačo ureditev z ureditvijo posameznih institutov v nekaterih tujih državah. Ker namen magistrske naloge ni opraviti primerjalne analize s tujimi državami, je bil pregled institutov omejen na ugotovitve njihovega obstoja v tujih pravnih redih z morebitno analizo zahtevanih predpostavk. V analizo tudi nisem vključila izvajanja normativnih določb v praksi (pregled sodne prakse). Posamezni konkretni primeri, ki so predstavljeni, izvirajo iz slovenske sodne prakse.

Pri raziskovanju je podlago predstavljala domača in tuja strokovna literatura. Slovenski pravni red pozna vrsto omejitev, ali so te ekonomsko upravičene, pa je drugo vprašanje. Glede teoretičnih stališč sem izhajala iz tujih raziskav, saj ekonomske analize omejitev dedovanja v Sloveniji še niso bile izvedene. Sama analiza pa je temeljila na domačem pravnem redu.

1 UREDITEV DEDOVANJA V REPUBLIKI SLOVENIJI

Smrt je neizbežen dogodek in zaključek življenja vsakega posameznika. Ko je začetno žalovanje mimo in se življenje počasi vrne v stare tirnice, pride na vrsto urejanje prenosa premoženja, ki ga je imel zapustnik, na njegove dediče. Dedno pravo je predstavljalo in še vedno predstavlja pomemben dejavnik družbe, saj je zemlja najpomembnejši produkcijski faktor, dedovanje pa je način, da ta faktor prehaja iz ene generacije v drugo (Bouckaert, 2009, str. 92).

Dediče, način dedovanja in njegove omejitve določa ZD. Zapustnikovo premoženje lahko deduje bodisi dediči, ki jih kot take določa zakon, lahko pa jih je za svoje naslednike določil zapustnik v oporoki (7. člen ZD). Dediči dedujejo vse zapustnikovo premoženje, tako aktivno kot pasivo, ustrezno svojim dednim deležem.

Izjemo pri dedovanju predstavlja stečaj zapuščine. Ta oblika stečaja je bila nedavno deležna spremembe, ki je pomembno vplivala na poplačilno odgovornost države in prenesla odgovornost za aktivno ravnanje na upnike. S tem se je spremenilo razmerje med položaji upnikov v navadnem stečaju in stečaju zapuščine, kar bo tudi pojasnjeno v nadaljevanju.

1.1 Zakonito dedovanje

Dedovanje na podlagi zakona pride v poštev, če je zapustnik zapustil določeno premoženje in pri tem ni sestavil oporoke ali pa je le-ta neveljavna. ZD določa krog oseb, ki so upravičene dedovati in njihove deleže. Zapustnikovi potomci in drugi sorodniki so razdeljeni v dedne rede, ki so odvisni od stopnje oddaljenosti sorodstva. Bližnji dedni red tako izključuje od dedovanja bolj oddaljenega (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 79).

Zakon določa tri dedne rede. V prvi dedni red spadajo zapustnikovi potomci in zakonec, ki dedujejo v enakih deležih (11. člen ZD). Če zapustnik ni zapustil nobenih potomcev, pride v poštev drugi dedni red, kjer si premoženje razdelijo zakonec in zapustnikovi starši (14. člen ZD). V tem primeru deleži niso enaki, ampak dobi zakonec eno polovico, drugo polovico pa si razdelita zapustnikova starša.

Slovenski zakonodajalec je odločil, da pride v poštev zakonito dedovanje tudi za tretji dedni red, kamor spadajo stari starši, torej dedi in babice zapustnika (18. člen ZD). Ker slednje pomeni preskok za eno ali celo dve generaciji, se zna zgoditi, da upravičeni dediči niso več živi. V tej situaciji pridejo na vrsto potomci dedičev, ki bi bili sicer upravičeni dedovati. V drugem dednem redu tako pridejo v poštev zapustnikovi bratje in sestre ter njihovi potomci, v tretjem dednem redu pa zapustnikovi strici in tete ter njihovi potomci (15. in 19. člen ZD).

Zakon ne daje prednosti posameznim dedičem, ampak zagovarja enako obravnavo vseh znotraj istega dednega reda. Edino izjemo v neenaki velikosti deležev predstavlja dedovanje zapustnikovega partnerja v drugem dednem redu, če nista imela otrok. Preživeli zakonec dobi polovico premoženja, medtem ko si drugi polovico razdelita starša. Povečanje partnerjevega deleža gre na račun tesnejše povezanosti med partnerjema v razmerju med zapustnikom in njegovimi starši ter zaradi vmesnega položaja zakonca. Kot je bilo že zapisano, je zakonec dedni upravičenec tudi v prvem dednem redu. Zakonodajalec je tako uredil posebno situacijo in na nek način zmanjšal delež zakonca. Kajti, če ne bi izrecno predpisal, da v primeru odsotnosti potomcev zakonec deduje v drugem dednem redu, bi slednji kot edini dedič dedoval celotno premoženje na podlagi upravičenja iz prvega dednega reda.

ZD govori o upravičenjih zakoncev, vendar v 4.a členu z njimi izenačuje tudi zunajzakonske partnerje. Za zakonsko zvezo se šteje skupnost moža in žene, torej oseb različnega spola, prav tako tvorita zunajzakonsko skupnost osebi različnega spola, pri katerih se je oblikovala dlje časa trajajoč življenjska skupnost (3. in 4. člen Družinskega zakonika, Uradni list RS, št. 15/17, 21/18 – ZNOrg in 22/19, v nadaljevanju DZ). Istospolni partnerji dolgo časa niso bili vključeni v zakonske določbe oziroma je njihov status temeljil na določenih omejitvah pri dedovanju. Kot prvo se je tega problema dotaknilo Ustavno sodišče (2013), ki je ugotovilo, da ni utemeljenih razlogov za različno obravnavo. Razlikovanje, ki temelji na spolni usmerjenosti, brez ustreznih ustavno dopustih razlogov, ni v skladu s slovenskim pravnim redom in ustavnimi načeli. Po obstoječi zakonodaji so do enakega dedovanja kot

zakonci upravičeni tudi istospolni partnerji, ne glede na to, ali so sklenili partnersko zvezo ali ne (2. in 3. člen Zakona o partnerski zvezi, Uradni list RS, št. 33/16, v nadaljevanju ZPZ).

Potomci in zakonec oziroma z njim izenačen zunajzakonski ali istospolni partner dedujejo zapuščino v enakih deležih (11. člen ZD). S tem se zagotavlja enakopravna obravnava vseh udeležencev, saj če zapustnik med njimi ni delal razlikovanj, ni razloga, da bi jih različno obravnavale zakonske določbe.

S potomci so zajeti tudi posvojeni otroci in otroci, ki so spočeti z biomedicinsko pomočjo. Posvojenci s posvojitvijo popolnoma preidejo v rodbino posvojitelja in dobijo položaj naravnega otroka. Enako velja za potomce, spočete z biomedicinsko pomočjo. Velja domneva, da je zapustnik otrokov starš, ne glede na to, ali je bil otrok spočet z njegovo spolno celico ali podarjeno (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 85–86).

Pred delitvijo zapuščine ima zakonec oziroma partner možnost zahtevati izločitev njegovega premoženja iz naslova skupnega premoženja. Skupno premoženje je premoženje, ki je bilo pridobljeno v času trajanja zakona in se domneva, da sta oba partnerja enako prispevala k njegovemu nastanku (68. in 74. člen DZ). Zakonska zveza ne sme biti razveljavljena oziroma zunajzakonska skupnost ne sme razpasti pred smrtjo zapustnika. Poleg tega preživeli zakonec izgubi dedno pravico tudi v primeru, če je zapustnik pred smrtjo vložil tožbo na razvezo in je bila tožba utemeljena (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 89). Pred delitvijo zapuščine je potrebno upoštevati tudi morebitne dolgove in druge obveznosti, ki bremenijo zapuščino (28. člen ZD). Šele po odbitku vseh navedenih postavk se lahko ugotovi vrednost zapuščine in opravi delitev med dediči.

Zakonito dedovanje ne poteka na način, da se išče sorodnika ne glede na njegovo razmerje z zapustnikom. ZD dovoljuje dedovanje do dedičev tretjega dednega reda. Namen omejitve je v tem, da deduje sorodniki, ki so z zapustnikom živeli in delali ali pa bili vsaj čustveno povezani. Vezi med oddaljenejšimi sorodniki so šibke, pogostost stikov je vprašljiva, prav tako je iskanje vse bolj zahtevno, čim dlje se oddaljujemo od zapustnika.

Iz prakse izhaja tudi, da dedovanje v oddaljenejših dednih redih ni pogosto, iskanje oddaljenih sorodnikov pa predstavlja predvsem izgubo časa in s tem zavlačevanje postopka. Na podlagi navedenega je mogoče sklepati, da je v Sloveniji čustvena vez med sorodniki dovolj močna do tretjega dednega reda, torej povezanosti zapustnika s starimi starši in drugimi njihovimi potomci. Dedovanje prababic in pradedkov v slovenskem pravnem redu ne pride v poštev. Če se v postopku ne prihlasi noben dedič iz prvega, drugega ali tretjega dednega reda, se ne išče še bolj oddaljenih sorodnikov, ampak zapustnikovo premoženje preide na državo (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 84).

1.2 Oporočno dedovanje

Vsakdo, ki želi, da se premoženje razdeli v skladu z njegovimi željami, lahko sestavi oporoko. Oporoka je enostranska izjava volje, sestavljena v predpisani obliki, katere cilj je razdelitev premoženja po željah zapustnika v primeru smrti (Blagojevič, 1982, str. 240).

Izjava je preklicljiva vsak trenutek in ne zavezuje oporočitelja k določenemu razpolaganju, ampak lahko kadarkoli sestavi novo. Razpolaganja, kdo naj bo dedič, lahko oblikuje le zapustnik osebno, pri sami formalni sestavi pa je dopustna pomoč tretjih oseb (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 113).

Pri tem se mora oporočitelj držati zakonskih zahtev in omejitev, katerih nespoštovanje lahko povzroči neveljavnost oporoke. Za veljavno oporoko se zahteva oporočna sposobnost, prava in resnična volja zapustnika in izpolnjevanje zahtev glede obličnosti (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 114).

Oporoka je veljavna, če jo sestavi oporočno sposobna oseba, ki je starejša od 15 let in je sposobna za razsojanje. Oba pogoja morata biti izpolnjena hkrati, sicer oporoka ne velja. Če je oporočitelj sestavil oporoko, ko je bil pri zdravi pameti, sposobnost za razsojanje pa je izgubil šele kasneje, je tako napravljena oporoka veljavna (59. člen ZD).

Oporoka mora izkazovati pravo in resnično voljo zapustnika ter biti posledično brez napak volje. Oporoka ni svobodno sestavljena, če je izjava pridobljena pod vplivom grožnje, sile, z zvijačo ali ker je bil zapustnik v zmoti. Vsa navedena stanja predstavljajo oviro zapustnikove avtonomije in svobodne volje, zaradi česar je oporoka neveljavna (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 118).

Predpisana oblika je tretji pogoj, ki se zahteva za veljavno oporočno razpolaganje. Oporočitelj ima na voljo širok nabor različnih vrst oporok in sam izbere, kateri način mu najbolj ustreza. Oporoka, ki ni sestavljena v predpisani obliki, je neveljavna (62. člen ZD). Po ZD so dopustne:

- lastnoročna oporoka (63. člen ZD),
- pisna oporoka pred pričami (64. člen ZD),
- sodna oporoka (65.–66. člen ZD),
- mednarodna oporoka (71.a–71.g člen ZD),
- ustna oporoka (72. člen ZD).

Lastnoročna oporoka je zapis, ki ga je zapustnik lastnoročno napisal in podpisal (63. člen ZD). Kot je razvidno že iz zakonske dikcije »lastnoročno« mora iti za pisanje z roko. Vendar pa Finžgar (1962, str. 91) opozarja, da je veljavna tudi na drug način zapisana oporoka, če jo na primer invalid napiše z usti.

Pisno oporoko pred pričami lahko sestavi zapustnik sam ali pa jo po njegovem nareku zapiše tretja oseba. Bistveno je, da jo zapustnik podpiše v prisotnosti dveh oporočnih prič in pred

njima izjavi, da je to njegova oporoka. Listino podpišeta tudi obe priči (64. člen ZD). Zapustnik mora znati brati in pisati, prav tako pa se zahteva, da se lahko podpiše. Če tega ne zmore, je treba oporoko sestaviti v obliki sodne oporoke (Finžgar, 1962, str. 92). Dopustna je pomoč zapustniku, da mu nekdo podpira roko, vendar ne sme iti za vodenje roke, ampak le podporo zaradi oslabelega mišičevja, vnetja, ran, težav z artritisom (Pogačnik, 2003, str. 14).

Mednarodna oporoka je posebna oblika oporoke, ki obstaja v ZD poleg drugih obstoječih oblik oporok. Z enotno obliko se zagotavlja pravna varnost na podlagi poenotenja v več državah, ki so ratificirale Mednarodno konvencijo o enotnem zakonu o obliki mednarodne oporoke (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 136). Oporoka je lahko napisana bodisi na roke ali kako drugače v kateremkoli jeziku, ob prisotnosti dveh prič in pooblaščenih oseb (71.a člen ZD).

Ustna oporoka pride v poštev le v izrednih okoliščinah. Oporočitelj izjavi svojo voljo pred dvema pričama, priči pa nato brez odlašanja zapišeta izjavo in jo izročita sodišču ali pa jo ustno ponovita pred sodiščem (73. člen ZD). Ker gre za izredno obliko, je njena veljavnost časovno omejena in sicer preneha veljati po poteku tridesetih dni od prenehanja izrednih razmer (72. člen ZD).

Sodno oporoko sestavi sodnik pristojnega sodišča po oporočiteljevem nareku. Po zapisu jo oporočitelj prebere in podpiše, če pa ne zna brati, mu jo prebere sodnik. V tem primeru se zahteva tudi prisotnost dveh oporočnih prič, ki se tudi podpišeta na listino (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 133).

Iz sodne oporoke so izpeljane še tri različice:

- oporoka, sestavljena v tujini (69. člen ZD),
- oporoka, sestavljena na slovenski ladji (70. člen ZD),
- oporoka, sestavljena med izrednim ali vojnim stanjem (71. člen ZD).

Vsem oblikam je skupno, da jih ne sestavi zapustnik sam, ampak je za to potrebna tretja oseba z določeno funkcijo. Napisane izpeljanke se med seboj razlikujejo v lokaciji, kjer so sestavljene samem sestavljavcu in okoliščinah nastanka. Vsaka oseba, ki sestavlja oporoko, pa se mora držati določil ZD, ki so predpisana za sestavo sodne oporoke (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 135–136). Oporoka, sestavljena v tujini ali tudi konzularna oporoka, je oblika, ki jo zapustniku v tujini sestavi konzularni predstavnik. Oporoko, sestavljeno na slovenski ladji, sestavi poveljnik ladje na slovenski ladji. Med izrednim ali vojnim stanjem lahko poveljnik čete oziroma določen vojaški starešina po ustni izjavi vojaške osebe sestavi t. i. vojaško oporoko po določbah, ki veljajo za sodne oporoke (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 136).

Vendar pa nabor dopustnih oblik oporok s tem ni zaključen. Zakon o notariatu (Ur. l. RS, št. 2/07 – uradno prečiščeno besedilo, 33/07 – ZSReg-B, 45/08 in 91/13, v nadaljevanju ZN) v

46. členu dovoljuje tudi notarsko oporoko, ki jo oporočitelju v obliki notarskega zapisa sestavi notar. Lahko pa jo da oporočitelj notarju le v potrditev.

S pravnega vidika vsaka od navedenih oblik nudi zadostno pravno varstvo zapustniku in omogoča izvedbo mehanizmov, s katerimi se preveri resničnost izvora in avtentičnost listine.

Ekonomski vidik pa pokaže drugačno sliko. Učinkovitost vseh oporok je primerljiva, medtem ko je stroškovni razpon lahko zelo velik. Oporoka, ki jo sestavi zapustnik sam, je najcenejša, saj ne potrebuje drugega kot pisalo in papir. Če pa se v postopek vključijo druge, uradne osebe in institucije, pri tem nastanejo določeni stroški, ki podražijo sam postopek sestave oporoke. Lastnoročna oporoka ima enako težo kot notarska oporoka in na koncu so posledice pri obeh enake – pride do oporočnega dedovanja, vendar pa je med njima, poleg samega postopka sestave in končne oblike, ključen stroškovni vidik. V tem primeru mora oporočitelj presoditi svoje sposobnosti in znanje ter se odločiti ali je zmožen sam sestaviti oporoko ali bi za to potreboval strokovno pomoč. S tem je mišljen strošek same sestave oporoke, brez upoštevanja drugih storitev svetovanja ali hrambe, ki jih te osebe tudi izvajajo, seveda za ustrezno plačilo.

Pri tem se zanemarijo stroški hrambe in druge storitve, ki jih ponujajo notarji in odvetniki. Vse lahko za ustrezno plačilo koristijo tudi druge osebe, ne da bi se zahtevalo, da notar ali odvetnik sestavi tudi samo oporoko. Tudi lastnoročno oporoko je mogoče hraniti na sodišču ali pri kom drugem, enako kot se lahko notarsko oporoko, namesto da jo hrani notar, izroči v hrambo zapustniku.

Cena pa naj ne bo edino merilo, po katerem se zapustnik odloči za sestavo določene oblike oporoke. Gledano na vrednost celotnega premoženja v razmerju s sodnimi stroški, ki nastanejo po smrti zapustnika zaradi nejasne oporoke, je strošek sestave oporoke lahko majhen. S strokovno sestavljeno in jasno oporoko se lahko prepreči morebitne kasnejše pravde za premoženje in pomaga pri ohranitvi dobrih odnosov v družini. Nejasna oporoka lahko sproži pravdne postopke, prav tako pa je problematično, če prava neveščča oseba sestavi oporoko, saj ne pozna formalnostnih zahtev, ki so predpisane za posamezno obliko oziroma si jih napačno tolmači, ta opustitev obličnosti pa lahko nato povzroči, da je oporoka neveljavna. Zapustnikova določila o razdelitvi premoženja bodo neveljavna in se bo v zapuščinskem postopku postopalo po pravilih zakonitega dedovanja, ki pa je lahko povsem drugačno od zapustnikovih želja.

ZD je napisan jasno in je mogoče enostavno razbrati obličnostne zahteve za posamezne oblike oporoke, vendar pa je vprašanje, ali je smotrno oporoko sestaviti sam, pri tem pa tvegati njeno neveljavnost. Odločitev, čemu bo dal zapustnik prednost, pa je seveda prepuščena le njemu.

1.3 Zapuščina brez dediča

Premoženje, za dedovanje katerega na podlagi zakona in dednih redov ne obstajajo dediči niti se nihče ne prikladi kot oporočni dedič, je zapuščina brez dediča.

V Nemčiji in Franciji ima država dedno pravico in deduje premoženje kot zadnji zakoniti dedič. V Avstriji ima država kaducitetno pravico in dobi zapuščino kot premoženje brez gospodarja. ZD ne sledi nobenemu od navedenih konceptov, saj državi ne priznava dedne pravice, ampak šteje, da gre za poseben način prehoda premoženja z zapustnika na državo. Država pridobi celotno premoženje (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2005).

O načinu prenosa premoženja z zapustnika brez dedičev na državo v pravni teoriji obstajajo različna mnenja. Nekateri zagovarjajo, da gre za okupacijo oziroma prilastitev v skladu s predpisi stvarnega prava. Drugo stališče, ki je uveljavljeno tudi v sodni praksi, zagovarja, da gre za posebne vrste univerzalno sukcesijo *mortis causa* (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2005).

Sprva se je od države zahtevalo aktivno ravnanje in je bila odgovorna za zapustnikove dolgove do višine podedovanega premoženja. Z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o dedovanju (Uradni list RS, št. 63/2016, v nadaljevanju ZD-C.) se je ta dolžnost prenesla na upnike, ki morajo v primeru dolgov sprožiti poseben postopek, predstavljen v nadaljevanju (142.b člen ZD).

1.3.1 Stečaj zapuščine

Dediči dedujejo premoženje zapustnika, ko se izjavijo, ali sprejemajo zapuščino. Zapuščino prejmejo skupaj z njenimi obveznostmi in odgovarjajo za zapustnikove dolgove, razen če so se odpovedali dediščini. V tem primeru ne dobijo nobenega premoženja (aktive), hkrati pa tudi niso odgovorni za kakršnekoli dolgove zapustnika, saj se šteje, da zapuščina nikoli ni prešla na njih (Plavšak, 2017, str. 806).

Dediči odgovarjajo do višine podedovanega premoženja in so upnikom solidarno odgovorni. To pomeni, da lahko upniki zahtevajo poplačilo celotnega dolga le od enega dediča, slednji pa nato zahteva izplačilo svojega deleža dolga od drugih dedičev (Plavšak, 2017, str. 806).

Dediči dedujejo celotno premoženje, vključno z zapustnikovimi dolgovi (142. člen ZD). Če ni dedičev, se postavi vprašanje odgovornosti države kot univerzalne naslednice zapustnikovega premoženja za njegove dolgove. Pred ZD-C je za zapustnikove dolgove odgovarjala država enako kot drugi dediči. Z novelo ZD-C, ki je vplivala tudi na druge stečajne zakone, pa je prišlo do omejitve te odgovornosti, saj država deduje le t. i. neobremenjeno premoženje (142.a člen ZD).

Država kljub prejemu dediščine ni več odgovorna za zapustnikove dolgove. Zapuščinsko sodišče pouči upnike, da je dolžnost aktivnega ravnanja na njih in lahko predlagajo začetek stečajnega postopka in prenos zapuščine v stečajno maso zapuščine brez dediča. Če upniki niso znani, jih sodišče z oklicem pozove, da se javijo. Navedena predloga morajo podati v roku šestih mesecev od dneva, ko so bili pozvani k aktivnemu ravnanju. V nasprotnem primeru zapuščina preide na državo, po prenosu pa ni več mogoče začeti stečajnega postopka (Plavšak, 2017, str. 809-810).

Če zapuščino bremenijo morebitni dolgovi, morajo upniki prigrasiti svoje terjatve v zapuščinskem postopku in vložiti predlog za začetek stečajnega postopka (142.b člen ZD). V tem primeru se postopek nadaljuje na gospodarskem oddelku, saj je potrebno uporabiti določbe glede stečaja, kot to v 5. členu določa Zakon o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju (Uradni list RS, št. 13/14 – uradno prečiščeno besedilo, 10/15 – popr., 27/16, 31/16 – odl. US, 38/16 – odl. US in 63/16 – ZD-C, v nadaljevanju ZFPPIPP).

Plavšak (2017, str. 805) navaja, da so upniki s hkratnim poplačilom enakovredno obravnavani in med njimi ni razlik (415. člen ZFPPIPP). Brez instituta stečaja zapuščine bi bili upniki poplačani v vrstnem redu, kot bi prigrasili svoje terjatve. To bi pomenilo, da bi bilo nekaj najhitrejših in najuspešnejših upnikov lahko poplačanih v celoti, preostali pa ne bi dobili čisto nič, saj stečajne mase praviloma ni dovolj za vse (Plavšak, 2013, str. 68). Navadni upniki, ki so med zadnjimi na vrsti za plačilo terjatev, velikokrat ostanejo brez plačila ali pa je njihov delež poplačila manjši od 10 % (Voruna, 2016, str. 25).

Stečaj zapuščine se izvede tudi, če zapuščina ni prezadolžena, a dediči niso znani in bi posledično premoženje prešlo na državo. Država po novi ureditvi dobi premoženje neobremenjeno in ni dolžna poplačati upnikov. Ti morajo za svoje terjatve poskrbeti prej in predlagati stečajni postopek, saj v nasprotnem primeru ostanejo brez poplačil. Stečajni postopek morajo predlagati ne glede na vsoto vseh terjatev v primerjavi z vrednostjo zapuščine. Tudi če zapuščina močno presega znesek terjatev, morajo upniki sprožiti stečajni postopek. Če bi bili dediči znani, se ne bi odpovedali zapuščini, zato je pri nezadolženi zapuščini predvidena le možnost z neznanimi dediči. Čim se namreč dediči prigrasijo k dedovanju, odgovarjajo za zapustnikove dolgove. Premoženje brez dedičev, ki ostane po koncu stečajnega postopka, preide na državo.

Kaj hitro se lahko zgodi, da upnik ne izve za smrt svojega dolžnika pravočasno. Rok šestih mesecev ni tako kratek, a vseeno ni za pričakovati, da se bo upnik zanimal za svojega dolžnika v vsakem trenutku, posebno če osebi nista redno v poslovnem odnosu. Pol leta hitro mine in upnik lahko izgubi svojo terjatev brez možnosti obnovitve postopka. Premoženje, ki preide na državo, je sedaj njena last in slednja mu ni dolžna poravnati terjatve. Na ta način lahko pride tudi do izigravanja in miselnosti, naj raje dobi nekdo tretji (država), kot upnik. Dediči, ki vedo za upnika, se lahko odpovejo dediščini, zaradi česar bi moral upnik sprožiti stečaj zapuščine v šestih mesecih. Če ga ne, lahko odpiše svojo terjatev. Resda s tem ostanejo

brez zapuščine tudi ostali dediči, a če sta vrednost zapuščine in višine terjatve dokaj enaki, dediči niti niso na izgubi za razliko, ki bi jim sicer ostala po poplačilu upnika.

Upniki imajo za vložitev predloga za začetek stečajnega postopka čas šestih mesecev (142.b člen ZD). Po preteku tega roka zapuščina postane last države. Upniki ne morejo več uveljavljati svojih terjatev, četudi so ravnali skrbno. Zahteva po aktivnem ravnanju upnikov je stroga in jih postavlja v neenakovreden položaj z državo, ki sicer le prevzame premoženje zapustnika po preteku roka. Pri tem se postavlja tudi vprašanje utemeljenosti postavitve roka nasploh in glede njegovega trajanja v primerjavi s stečajnim postopkom nad pravno osebo, kjer je rok za prijavo terjatev tri mesece od objave oklica upnikom (59. člen ZFPPIPP). Vendar pa je to drugo vprašanje in ni predmet zadevne naloge.

2 NAČINI OMEJEVANJA ZAPUSTNIKOVE AVTONOMIJE

Zapustnik je pri razpolaganju s premoženjem neodvisen in se svobodno odloča, kako ga bo razdelil med dediče. Svoboda oporočnega je eno temeljnih načel dednega prava. V zameno za razpolagalno avtonomijo pa veljajo določena pravila (Zupančič, 2008, str. 77).

Oporočna svoboda je tipična za *common law* sistem, medtem ko je v kontinentalnem sistemu nujni delež globoko ukoreninjen. Slovenija pozna institut nujnega deleža, medtem ko na primer v Veliki Britaniji poznajo le zahtevo za denarno izplačilo, ki se tako vsebinsko kot procesno razlikuje od nujnega deleža, poznanega v kontinentalnem pravu (Bouckaert, 2009, str. 94).

Oporočitelj je pri razpolaganju svoboden na nek način le navidezno, saj se mora pri delitvi premoženja držati zakonskih zahtev glede oblike razpolaganja, določitve dedičev in načina razdelitve glede na stanje same zapuščine. V nasprotnem primeru ga lahko doleti neveljavnost posameznih razpolaganj, v najhujšem primeru tudi neveljavnost celotne oporoke.

Omejitve zapustnikove avtonomije so:

- nujni delež,
- prepoved določitve nadomestnega dediča,
- skupna oporoka,
- dedna pogodba,
- dedovanje zaščitene kmetije,
- izločitve iz premoženja zapustnika.

2.1 Nujni delež

Zapustnik je pri oporočnem razpolaganju svoboden in sam določi, komu in v kakšnem deležu bo zapustil svoje premoženje. Vendar pa del premoženja, imenovan tudi nerazpoložljivi del, ostaja rezerviran za tako imenovane nujne dediče. To so zapustnikovi

najožji sorodniki, katerih zapustnik, ne glede na skrhanost in intenzivnost medsebojnih odnosov ne sme prezreti. Izjemoma to sme storiti v primeru razdedinjenja ali dedne ne vrednosti. Nujni delež predstavlja tisti minimalni del premoženja, ki mora ostati nedotaknjen in je odtegnjen iz zapustnikovega razpolaganja, saj je prihranjen za zakonsko določeno skupino dedičev (Pavlin, 2012, str. 79–81).

Nujni delež predstavlja neke vrste kompromis med oporočno svobodo, dolžnostjo preskrbe svojih dedičev in enakosti med dediči (Bouckaert, 2009, str. 94). Čeprav nujni delež verjetno ustvarja več problemov kot koristi, pa se zaradi družbenih pritiskov ohranja v veljavi. Nujni delež naj bi preprečeval, da bi zapustnik zlorabil svojo oblast nad premoženjem in ravnal na način, s katerim bi namerno škodil osebam, ki jim je sicer dolžan pomagati in zanje skrbeti (Pavlin, 2012, str. 71). Z njim se tudi ohranja misel, naj premoženje oziroma vsaj del premoženja ostane v družini. Kot pomembno vlogo nujnega deleža pa Pavlin (2012, str. 68) navaja tudi bolj enakomerno delitev premoženja in preprečitev njegove koncentracije le pri enem dediču ter doseglo namena, da gre določen del premoženja vsakemu od dedičev oziroma zapustnikovih otrok, ki se ga lahko nato porabi za njihovo vzgojo in izobraževanje.

2.1.1 Zgodovinski razvoj

V najzgodnejših obdobjih rimskega prava je veljala popolna oporočna svoboda. Jedro družbe so predstavljale številčne rodbine, ki so bile pod oblastjo poglavarja družine (*pater familias*). Slednji je imel vso oblast nad preostalimi družinskimi člani in je lahko za dediča postavil katerokoli osebo, praviloma je izbiral med nekaj ožjimi sorodniki, ki bi bili sposobni voditi družino. Ker ni bilo dvoma, da premoženje ne bi prešlo na zapustnika, tudi ni bilo razloga po omejevanju pravil glede prostega razpolaganja (Pavlin, 2012, str. 57–58).

Spremembe v načinu proizvodnje, trgovine in obrti pa so povzročile zmanjševanje odvisnosti družinskih članov od rodbine. Ker bistvo družine ni več temeljilo na medsebojni povezanosti in odvisnosti od ene, vodilne osebe v družini, ki bi zagotavljala preživetje, se je v zvezi s tem izgubil tudi pomen nerazdelnosti družinskega imetja (Stojčević, 1983, str. 173). Poleg tega se je izgubilo prepričanje, da mora premoženje preiti v roke dedičem, ampak so kot dediči postajale sprejemljive tudi tretje osebe.

Potreba po ohranjanju bogastva znotraj družine se je zmanjšala, zaradi česar je naraslo število oporok, v katerih so bile za dediče postavljene osebe, ki niso imele zveze z zapustnikom. Zaradi pojava zapostavljenosti najbližjih so se oblikovale posebne obličnostne zahteve, kako je moral zapustnik ravnati, da je bil spregled družinskih članov pravno sprejemljiv in veljaven (Pavlin, 2012, str. 58).

Sužnjelastništvo je omogočilo velike in hitre zasluzke posameznikom, neodvisno od družine oziroma vezanosti nanjo, zaradi česar se je predvsem med širšimi družinskimi člani ustvarila distanca in se je slabil pojem *pater familiasa* kot glave družine. Vse bolj se je uveljavljalo prepričanje, da zapustnik, ki je vse zapustil tretji osebi, ni bil pri zdravi pameti. Zapustnik je

moral družinskim članom nameniti določen delež svojega premoženja, s preostankom pa je lahko razpolagal po svoji volji, sicer so lahko dediči s posebno tožbo uveljavljali izplačilo tega dela. Zato je rimsko pravo oblikovalo institut nujnega deleža. Celovitejšo reformo je institut doživel v času cesarja Justinijana (Pavlin, 2012, str. 60–63).

Kasnejše kodifikacije, ki so nastajale na slovenskem ozemlju, so obsegale zapis naravnega prava, vendar je opazen občuten vpliv rimskega prava. Oporočna svoboda je ostajala omejena in nujni delež je bil sprejet kot kompromisna rešitev med zahtevo po oporočni svobodi in načelom, da premoženje ostane v družini (Pavlin, 2012, str. 67–68).

Institut nujnega deleža se je ohranil tudi v času Jugoslavije in sicer je zapustnik s premoženjem razpolagal svobodno, razen z deležem, ki je bilo rezervirano za nujne dediče (Finžgar, 1973, str. 124). Po veljavni zakonodaji je pojem nujnega deleža in krog nujnih dedičev urejen v 25. do 27. členu ZD.

Skozi celotno zgodovino je imela družina prav poseben pomen. Sprva je pomenila temeljno produkcijsko enoto, kasneje pa je predstavljala skupino ljudi, ki jih veže posebna moralna dolžnost skrbeti drug za drugega. Družinska vez ustvarja dolžnost preživljati in skrbeti za osebe, ki so odvisne od zapustnika in jih z njim veže poseben odnos, Zaradi sorodstvenih povezav in čustvenih vezi oporočitelj ni mogel brez utemeljenega razloga kar spregledati dediča. Nujni delež je izviral iz zapustnikove dolžnosti, ki presega čas smrti (Reid, 2015, str. 19-24). V primeru kmetijskega gospodarstva so pogosto zapustnikovi potomci neodplačno pomagali na kmetiji, zato je nujni delež predstavljal tudi neke vrste plačilo ali nagrado za preteklo delo, če jim z oporoko ni bil naklonjen zadosten del. Kot poseben razlog pa Pavlin (2012, str. 68) navaja rezultat delitve premoženja. Zaradi nujnega deleža premoženje ostaja v družini, prepreči pa se njegova koncentracija v rokah le enega dediča.

Poleg tega se ni varovala le družina nasproti tretjim osebam, ampak tudi posamezni družinski člani nasproti drugim. Oporočitelj je lahko določil osebo, ki naj deduje večino njegovega premoženja, pri tem pa ni smel spregledati preostalih družinskih članov. Nepravilno in v nasprotju z moralno dolžnostjo bi bilo dajati prednost le enemu dediču do te mere, da se ga postavi za absolutnega naslednika. Pravično je, da se določen del premoženja nameni tudi preostalim družinskim članom, razen če niso izpolnjeni pogoji za njihovo razdedinjenje oziroma dedno nevrednost.

2.1.2 Upravičenci do nujnega deleža

Do nujnega deleža ni upravičen vsakdo, ki je sicer lahko imenovan za dediča. Že Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99 in 75/16 – UZ70a, v nadaljevanju URS) v 33. členu zagotavlja pravico do zasebne lastnine in dedovanja. Oporočitelj ima svobodo testiranja in sam odloča o usodi svojega premoženja po smrti. Lahko gre preko okvirov, ki jih predpisujejo pravila

zakonitega dedovanja in ni vezan na kakršnakoli pričakovanja drugih. URS ne omejuje načina, kako lahko zapustnik s premoženjem razpolaga niti komu ga mora oziroma lahko zapusti. To je podrobneje urejeno na zakonski ravni, ki pa ureja več oblik omejevanja oporočne svobode (Avbelj in drugi., 2011, str. 474–477).

Po mnenju Zupančiča (2003) ima zakonodajalec možnost krčiti ali ožiti krog nujnih dedičev. Veljavna zakonodaja krog zakonitih dedičev opredeljuje dokaj široko, zato bi bilo smiselno razmisliti o možnosti, da bi zapustnik lahko v utemeljenih primerih odvzel nujni delež tudi iz drugih razlogov, kot jih sicer določa ZD. Nujni dediči se delijo med absolutne in relativne dediče.

Absolutni nujni dediči so definirani v prvem odstavku 25. člena ZD, relativni nujni dediči so opredeljeni v drugem odstavku istega člena. Razlika med absolutnimi in relativnimi je v upravičenosti do nujnega deleža (Zupančič, 2003, str. 19–20). Nujni dediči morajo biti hkrati tudi zakoniti dediči, sicer niso upravičeni dedovati.

Absolutni dediči, med katere spadajo potomci zapustnika, posvojenci ali njihovi potomci, starši ter zakonec ali z njim izenačen partner, prejmejo nujni delež ne glede na osebne ali druge okoliščine (prvi odstavek 25. člena ZD). Za to skupino dedičev je pomembno le dejstvo, da jih je zapustnik v oporoki prezrl oziroma prejeto premoženje ne dosega polovice zakonitega deleža (26. člen ZD).

Za relativne dediče, kamor po drugem odstavku 25. člena ZD spadajo zapustnikovi bratje in sestre ter stari starši, se poleg stopnje sorodstva zahteva še izpolnjevanje posebnih pogojev. Relativni nujni dediči morajo biti trajno nezmožni za delo. Hkrati morajo biti finančno nepreskrbljeni, torej brez finančnih sredstev, ki bi jim omogočila preživljanje. Razlika pa je tudi v višini samega deleža, o čemer več v nadaljevanju (Pavlin, 2012, str. 81).

Slovenski pravni red primerjalno pravno gledano določa širok krog nujnih dedičev, saj ima večina tujih pravnih ureditev krog nujnih dedičev urejen ožje. V Nemčiji so upravičeni potomci, pod določenimi pogoji pa pridejo v poštev tudi zakonec in starši zapustnika (Gottwald, Schwab & Büttner, 2001, str. 137). Na Češkem in v skandinavskih državah so nujni upravičenci le potomci. Anglija je šla celo dlje, saj ne pozna instituta nujnega deleža. Določene osebe sicer lahko zahtevajo sredstva za preživljanje, vendar pa njihovo zahtevo in utemeljenost le-te presoja sodišča, ki določijo višino potreb posameznika in kakšna so primerna sredstva za njegovo eksistenco (Dedovanje – splošne informacije, spletni vir).

Praviloma pa se nujni delež priznava potomcem, zakoncu in staršem. Tako ureditev, z nekaj niansami, imajo Nemčija, Avstrija, Francija in Madžarska. Ureditve navedenih držav se razlikujejo po izpolnjevanju dodatnih zahtev. Med te zahteve Zupančič (2003, str. 20) uvršča potrebo po preživljanju, osebni odnos med zapustnikom in drugimi sorodniki ter prispevek upravičenca do nujnega deleža k ohranitvi ali povečanju zapustnikovega premoženja. Na drugi strani je za države, ki spadajo v *common law* sistem, značilna oporočna svoboda

(Willenbacher, 2003, str. 210). Vendar svoboda še vedno ni povsem neomejena, saj imajo potomci in zakonec pravico zahtevati določen del premoženja za svoje preživljanje. Nekatere evropske države (Nizozemska, Velika Britanija – Anglija, Wales), Nova Zelandija, Kanada – Quebec poznajo neke vrste obligacijski zahtevki na izplačilo denarnega zneska, ne morejo pa upravičenci zahtevati premoženja v naravi večje vrednosti (Garb & Wood, 2015, str. 151, 537, 551). V Združenih državah Amerike ima vsaka zvezna država svojo ureditev in načeloma ne poznajo nujnega deleža, saj je svoboda razpolaganja ena najbolj temeljnih pravic. Vendar se je pri iskanju ravnotežja med varstvom zakonca kot dediča in oporočno svobodo zakonodajalec vseeno odločil za nekaj omejitev. Izjemo predstavljajo predvsem preživeli zakonci, pri katerih ureditev odstopa od načela *common law* (Willenbacher, 2003, str. 216). Tako je v vseh zveznih državah, z izjemo Georgie, oporočna svoboda omejena na račun preživelega zakonca, ki je upravičen do določenega zneska iz naslova zapuščine. Manj je držav, ki bi omejevale zapustnika pri spregledu potomcev (Turnipseed, 2006, str. 748-751). Za razliko od zakonca oporočiteljevi potomci oziroma drugi krvni sorodniki niso upravičeni do nujnega deleža (Sitkoff, 2018, str. 518).

2.1.3 Višina nujnega deleža

Nujni delež je manjši kot zakoniti, saj predstavlja le minimum premoženja, ki ga mora dediča dobiti in ni izenačen z deležem, ki bi sicer šel dediču na podlagi zakonitega dedovanja. Za vsakega dediča se nujni delež določa individualno. Najprej je potrebno ugotoviti, koliko bi znašal zakoniti dedni delež, šele nato se lahko izračuna nujni delež, ki predstavlja določen odstotek zakonitega (Pavlin, 2012, str. 119).

Nujni deleži so razdeljeni na dva razreda. Absolutni nujni dediči prejmejo nujni delež v višini polovice zakonitega deleža. Nujni delež relativnih dedičev znaša le tretjino zakonitega. Pri tem se lahko dedni delež izjemoma poveča ali zmanjša zaradi pomanjkanja sredstev za življenje, upošteva premoženjske razmere vseh dednih upravičencev. Dediči, ki so dobro premoženjsko situirani, lahko izgubijo pravico do nujnega deleža v primeru, da so drugi nujni dediči socialno šibkejši in je ogroženo njihovo preživljanje (Pavlin, 2012, str. 119–120).

V Nemčiji znaša nujni delež, enako kot v Sloveniji, polovico zakonitega. Dediči, ki nimajo podatkov o velikosti zapuščine, lahko zahtevajo te podatke od drugih dedičev. Če so nujni dediči z oporoko dobili kakšno drugo naklonitev, vendar je ta manjša od višine nujnega deleža, lahko zahtevajo dopolnitev do višine nujnega deleža. Ne morejo pa se odpovedati oporočnemu dedovanju in kar jim je na ta način namenil oporočitelj ter zahtevati nujni delež glede na celoto (Gottwald, Schwab & Büttner, 2001, str. 138).

2.1.4 Razdedinjenje in dedna nevrednost

Institut nujnega deleža ni absoluten. Razdedinjenje povzroči, da oseba, kljub dejstvu, da izpolnjuje pogoje za nujnega dediča, ni upravičena dedovati premoženja. V tem primeru ima zapustnik pravico, da z oporoko razdeli vse svoje premoženje (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 103–105).

Enak učinek kot razdedinjenje povzroči tudi dedna nevrednost, razlikuje se le v razlogih za njeno uveljavitev. Dedno nevredna je oseba, ki proti zapustniku zagreši hujše dejanje ali sodeluje pri opustitvi določenega dejanja, zaradi česar bi bilo nepošteno, da bi bila udeležena pri delitvi premoženja osebe, proti kateri je delovala.

Razlogi za razdedinjenje oziroma dedno nevrednost so kataloško naštetih v zakonu in zapustnik nima možnosti izključiti dediča zgolj na podlagi lastne presoje (Zupančič, 2003, str. 22).

Zakon pri dedni nevrednosti kot hujša dejanja našteva odvzem življenja zapustnika, opustitev njegovega preživljanja ali onemogočanje pri sestavi oporoke (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 75). Tudi pri razdedinjenju se za upravičene razloge šteje kršitev zakonite ali moralne dolžnosti nad zapustnikom, hujše kaznivo dejanje ali vdajanje brezdelju in nepoštenemu življenju (42. člen ZD). Pri primerjavi navedenih institutov je razvidno, da ZD strožje tolmači dedno nevrednost, saj so razlogi zanjo bolj omejeni. Poleg tega se pri razdedinjenju upoštevajo tudi kazniva dejanja, izvršena nad zapustnikovimi potomci, zakoncem ali starši, medtem ko je pri dedni nevrednosti kot subjekt nasilja predviden le zapustnik sam.

Dedna nevrednost in razdedinjenje se presojata po strogih merilih, zato vsako grdo obnašanje še ne dosega zakonskega standarda, ki upravičuje odvzem možnosti vsakršnega dedovanja. Slednje je navedlo tudi Vrhovno sodišče RS (2010) in sicer da je potrebno razloge za razdedinjenje oziroma dedno nevrednost kot skrajni ukrep razlagati ozko.

2.1.5 Sklepno

Nujni dediči so upravičeni do svojega deleža zaradi svoje tesne sorodstvene povezave z zapustnikom in zaradi tendence, da se premoženje ohranja v krogu rodbine in njenih članov. V večini primerov premoženje, ki ga ima zapustnik ob svoji smrti, izvira od njegovih prednikov. Premoženje prehaja iz ene generacije v drugo in k temu, da se vsaj del tega premoženja ohrani v družini ter njegovo korist občutijo vsi najožji družinski člani, pripomore nujni delež (Zupančič, 2008, str. 84–85). Če zapustnik tako ali tako želi, da vse premoženje podedujejo en ali več družinskih članov, se premoženje lahko ohranja v krogu rodbine. V tem primeru se zdi argument, ki zagovarja nujni delež iz razloga ohranitve premoženja v družini, brez ustrezne podlage. A treba je upoštevati vse mogoče situacije in nemalokrat se zgodi, da so v dedovanje vključene tudi tretje osebe, ki z zapustnikom nimajo sorodstvene

povezave. V tem primeru ima ta argument svoj smisel. Zapustnik nikakor ni omejen do te mere, da ne bi tretjim osebam mogel nakloniti ničesar, mora pa se zavedati, da bodo del premoženja dedovali tudi njegovi najbližji sorodniki. Pomemben razlog v ohranjanju premoženja v rodbini vidim tudi v čustveni vrednosti premoženja v primeru, da zapuščino tvorijo opredmetena sredstva in ne le denarni znesek na banki. Neko premoženje morda nima velike ekonomske vrednosti, ima pa lahko za sorodnike, ki dedujejo po zapustniku, veliko sentimentalno vrednost. Ker jim je z nujnim deležem omogočeno, da zahtevajo del zapuščine, imajo s tem možnost, da obdržijo premoženje, ki jim veliko pomeni in so nanj čustveno navezani. S tega zornega kota se mi odpirajo nove dimenzije, ki jih vpeljuje nujni delež, saj niti ni nujno, da bodo dediči dedovali nek znesek denarja, ampak bi njihov delež lahko predstavljal določen obseg predmetov. V skrajnem primeru je lahko ekonomska vrednost tega predmeta celo neznatna, kot so na primer stare jaslice, ki bi jih sicer zavrgli, a imajo lahko za določenega dediča izredno čustveno vrednost.

Zapustnik, ki je ustvaril dediščino, je praviloma za njen zagon imel določena sredstva, ki jih je prejel od svojih staršev. Na podlagi prejetih sredstev je lahko sam ustvarjal naprej in prejeta premoženje z lastno delavnostjo in sposobnostjo še povečal. S tega vidika se zdi prav, da tudi on omogoči svojim potomcev primerljiv začetek, kot ga je imel sam. Poleg prispevka prednikov zapuščina pogosto ni rezultat dela le ene osebe (zapustnika), ampak so k njeni sestavi v večjem ali manjšem obsegu pripomogli tudi zapustnikovi dediči. Tako je pravično, da so kasneje med prejemniki koristi po zapustniku, kateremu so za časa življenja pomagali. To velja predvsem za družinske člane, ki pogosto pomagajo neodplačno zaradi sorodstvene povezanosti in naklonjenosti do zapustnika. Po drugi strani proti temu argumentu govori dejansko stanje, kako delujejo moderne družine. V preteklosti je bila vsaka družina svoja produkcijska enota, v kateri so otroci delali skupaj s starši in v starosti tudi skrbeli za njih. V sodobnem času je tega vse manj, zato tudi izginja potreba, da se varuje družinske člane in ohranja premoženje v družini. Prispevka potomcev k nastanku zapustnikovega premoženja je praviloma vse manj, zato je vprašanje, ali je prav, da se mu zagotavlja del tega, kar je ustvaril predvsem zapustnik (Anderson & Arroyo i Amayuelas, 2011, str. 69). Obstajajo različni vidiki, ki utemeljujejo ali nasprotujejo nujnemu deležu. Ostala pa bo dilema, katerim argumentom dati večjo težo. Slednje je odvisno tudi od okolja in zgodovinskega razvoja, kjer se nek institut uporablja. Vsekakor pa je za vsako spremembo potreben tehten premislek in analiza posledic, ki jih bo sprememba prinesla s seboj.

Drugače je pri tretjih osebah, ki pomagajo zapustniku. V teh primerih gre večinoma za poslovno dejavnost, za katero so izvajalci plačani, kot so na primer negovalci na domu, dostava hrane iz upokojenskega doma, delo čistilke v stanovanju zapustnika. Neodplačno delo predstavlja prostovoljstvo. Vendar pa v tem primeru že osnovni namen, iz katerega se izvaja, nasprotuje plačilu za opravljene storitve. Temeljna predpostavka je, da se delo odpravlja prostovoljno in neodplačno, brez pričakovanja plačila za dane usluge. Osebe, ki se odločijo za prostovoljstvo, že vnaprej vedo, da ne morejo pričakovati nobenih prejemkov,

medtem kot je pomoč drugih oseb, ki to opravljajo poklicno, plačana že med izvajanjem storitev.

Do odstopanj pride v primeru ekscesnih vrednosti, ki presegajo neke razumske zneske, kot so na primer svetovni milijarderji (Jobs, Zuckerberg, Bezos, Moskovitz, Duncan). Seveda se lahko vprašamo, zakaj ne bi imeli vsi enakih začetnih možnosti, a v tem primeru gremo v smeri ukinitve dedovanja, kar bo pojasnjeno v nadaljevanju. Z nujnim deležem ne rešujemo vprašanja, zakaj ima nekdo zaradi izrednega premoženja svojih staršev boljše začetne možnosti kot nekdo drug, katerega starši niso bili premožni, ampak je jedro vprašanja v njegovi delitvi med vse upravičene dediče, ki so v istem dednem krogu. Če bi se neka bajno bogata oseba odločila podariti vse svoje premoženje, lahko to stori že za časa življenja ali pa ustanovi sklade, preko katerih se bo premoženje namensko porabljal za določene cilje. Če bi tak zapustnik v oporoki napisal, naj se vse njegovo premoženje deli na primer med prebivalce nekega naselja, bi lahko prišlo do izredne drobitve premoženja med te prebivalce. A nujni dediči bi še vedno dobili izredno premoženje, upošteva izjemno vrednost zapuščine. Morda se na prvi pogled zdi pravičnejše, da bi bile začetne možnosti bolj primerljive, a tega vprašanja ne bi reševala v okviru nujnega dediča, ampak z novim institutom. Šla bi v smeri oblikovanja »kapice«, ki bi omejevala vrednost, koliko lahko znaša vrednost podedovanega premoženja oziroma koliko lahko znaša vrednost nujnega deleža. Na ta način se mi zdi, da bi lahko veliko bolj učinkovito rešili primere, ko je predmet zapuščine izredno bogastvo. Dediči, ne glede na to ali oporočni, zakoniti, nujni, bi v primeru, da bi njihov delež predstavljal bajno vsoto, lahko dedovali premoženje le do določenega, predpisanega zneska. Znesek, ki bi presegal to mejno vrednost, bi bodisi pripadel državi, se razdelil med dobrodelne organizacije oziroma pripadel instituciji, kot bi bilo vnaprej predpisano. Z nujnim deležem bi poskrbeli, da bi vsi upravičeni dediči dobili svoj del premoženja, s to kapico pa, da bi bile začetne možnosti tudi navzven proti tretjim osebam, ki ne bi bile udeležene v dedovanju, bolj primerljive.

Tega, da bodo zaradi sorodstvene povezave sorodniki boljše upravljali s podedovanim premoženjem, kot bi to lahko počela tretja oseba, ni mogoče trditi. Najbolj ekonomsko učinkovita rešitev bi bila, da bi s premoženjem upravljala (oz. ga dedovala) najbolj sposobna in podjetna oseba. Vendar se pri dedovanju ne išče osebe, ki bi optimizirala vrednost zapuščine, ampak se jo želi nakloniti osebam, ki jih je določil zapustnik in ki jih v obsegu nujnega deleža določa zakon, njihova utemeljenost pa ima lahko tudi iracionalni izvor. Vseeno pa lahko nujni delež v obsegu, kot znaša, poveča ekonomsko učinkovitost gospodarstva ali zmanjša socialno breme države. Če se pri delitvi zapuščine izpusti najbolj sposobnega dediča, bo temu z nujnim deležem omogočeno, da bo vsaj z delom premoženja lahko optimiziral njegovo vrednost in s preudarnim upravljanjem pripomogel h krepitvi gospodarstva. Na drugi strani se manjša socialna breme države, če je do nujnega deleža upravičen dedič, ki potrebuje sredstva za preživljanje. V tem primeru bo zaradi podedovanega premoženja država razbremenjena skrbi in finančne pomoči za to osebo, saj

bo imela svoja sredstva in posledično ne bo upravičena do socialne pomoči države, prihranek sredstev pa bo lahko porabila za drug namen.

Odnosi so pokazatelj nivoja kulture in pomembno vplivajo na življenjski standard. Ne samo, da bi bil na slabšem zapustnik, določeno breme bi padlo tudi na državo, ki bi morala skrbeti za ostarelega zapustnika, od katerega so se distancirali sorodniki, ki bi sicer zanj skrbeli. Zato je učinkovito uporabiti institut nujnega deleža za nagrajevanje dedičev, ki so pomagali zapustniku in državo razbremenili dodatnega socialnega bremena. Dodatno breme in negativen vzorec v družbi ne bi odtehtala koristi, ki bi jih morebiti država imela, zato je tudi tej v interesu, da spodbuja dediče, da negujejo odnose z zapustnikom, v zameno pa jih nagrajuje z določenim delom zapuščine. Poleg tega nujni delež predstavlja zagotovilo, da bodo dediči, ki so pomagali zapustniku, za svoje sodelovanje in pomoč v vsakem primeru dobili vsaj neko naklonilo. Niso namreč redki primeri, ko je ta oseba izigrana in zaradi oporoke na smrtni postelji, sestavljene v korist drugih dedičev ali tretjih oseb, ostane brez nadejane zapuščine. Zaradi obstoja nujnega deleža je upravičena vsaj do dela premoženja, vendar še to le pod pogojem, da spada v krog nujnih dedičev. V nasprotnem primeru tudi institut nujnega deleža ne pomaga in ne dobi ničesar. Za obravnavo takih primerov bi bilo treba razviti nove institute ali pa poskrbeti, da bi se te osebe ustrezno zavarovale za vloženo pomoč in trud, kot je na primer s sprotnim plačilom za njihove usluge ali s sestavo pogodbe o dosmrtnem preživljanju.

Nujni delež zagotavlja pravno varnost in pričakovanje tudi dedičem, ki niso v najboljšem odnosu z zapustnikom. Zaradi določenih nesoglasij lahko prihaja do trenj med zapustnikom in dediči. Znani so primeri, ko so starši izrazito dajali prednost le enemu otroku, medtem ko je bil drugi otrok t. i. »črna ovca«, čeprav se je trudil ohranjati neko razmerje s starši, kolikor se je to dalo in bil pri tem deležen negativnih odzivov. A odnosi vseeno niso bili skrhani do te mere, da bi povzročili popolno ločitev in se je to odražalo le v številu in dolžini obiskov, medtem ko so se vsa večja praznovanja še vedno odvijala v krogu celotne družine. V tem primeru je nujni delež poskrbel, da je ta dedič vseeno dedoval vsaj del premoženja. Resda lahko nesoglasja vodijo do razdrtja odnosov in povzročijo tudi popolno opustitev skrbi in ignoranco zapustnika, vendar pa ima zapustnik v primeru distanciranja dedičev na voljo druge mehanizme, s katerimi lahko nagradi tiste, ki so mu zares pomagali in tiste, ki si tega ne zaslužijo. V skrajnih situacijah se lahko uporabi tudi institut razdedinjenja ali dedne nevednosti.

Nujni delež preprečuje koncentracijo premoženja, saj zagotavlja minimalno delitev, ki bi sicer v primeru oporoke lahko v celoti prešlo v last ene osebe. Nujni delež kot najmočnejša oblika omejitve oporočne svobode omogoča dedičem, ki jih je zapustnik spregledal, da zahtevajo razveljavitev zapustnikovih ravnanj za časa življenja in njihovo vključitev v postopek dedovanja (Avbelj in drugi, 2011, str. 476). Četudi je zapustnik razdelil vse svoje premoženje že za časa življenja, imajo v določenih časovnih okvirih nujni dediči pravico zahtevati vrnitev teh obdaritev, če so bili prikrajšani pri nujnem deležu. S tem dosežejo, da

prejmejo del premoženja, ki je sicer pripadalo zapustniku, a jih je ta spregledal. Z delitvijo se doseže bolj enakovredna obravnava vseh dedičev in se ustvarja bolj primerljive začetne možnosti, kar je bilo že omenjeno zgoraj. Če pa je bila koncentracija premoženja v rokah enega dediča izvedena z namenom, da ne pride do razbitja premoženja, zaradi česar bi se bistveno poslabšala njegova funkcionalnost oziroma bi prišlo do zmanjšanja njegove vrednosti, ima zapustnik na voljo druge institute, s katerimi lahko zadovolji želje in potrebe vseh upravičenih dedičev, a hkrati poskrbi za njihovo enakovredno oziroma vsaj bolj enakovredno obravnavo. Gre za primer, ko zapuščino predstavlja uspešno delujoče podjetje. Z zahtevo po izplačilu nujnih deležev bi bilo podjetje treba prodati ali pa izplačati njegovo vrednost, za kar drugi dediči morda nimajo dovolj sredstev. Zapustnik ima v tujih pravnih ureditvah možnost oblikovati *trust*, s čimer obdrži podjetje nerazdeljeno, a hkrati poskrbi za vse upravičene dediče. Tudi slovenska ureditev mu dovoljuje, da se po Zakonu o ustanovah (Uradni list RS, št. 70/05 – uradno prečiščeno besedilo in 91/05 – popr., v nadaljevanju ZU) odloči za ustanovo, a s to razliko, da ne more uresničiti zasebnih interesov, ampak mora biti namen ustanove dobrodelen ali splošnokoristen (2. člen ZU).

Zanimiv je tudi argument Zupančiča in Žnidaršič Skubic (2009, str. 34–35), da ima zapustnik neke vrste dolžnost preživljati svoje potomce tudi po svoji smrti. Razumljiva je dolžnost staršev preživljati svoje otroke, dokler so ti mladoletni oziroma kasneje do 26. leta, če se redno šolajo (183. člen DZ, Uradni list RS, št. 15/17 in 21/18 – ZNOrg), saj jih starševska skrb zavezuje k temu, da jim pomagajo v času odraščanja, da se razvijejo v odrasle osebe in usposobijo za samostojno življenje. Manj jasna pa se zdi ta dolžnost v primeru, da gre za primer dedovanja, ko so otroci že starejši, povsem samostojni, imajo redno zaposlitev in po možnosti že svoje otroke. Težko bi nujni delež opredelili kot dolžnost posmrtnega preživljanja, saj je preživljanje vezano predvsem na primere, v katerih se pojavijo spremenljivke, kot so mladoletnost, izredne razmere, pomanjkanje, nezmožnost za delo. Zato bi bilo s tega vidika upravičenosti do nujnega deleža smiselno oblikovati določbe na način, da bi se vključili tudi drugi dejavniki in presojati glede na vsak konkretni primer posebej.

Zapustnik ima še vedno dovolj maneverskega prostora, da razpolaga s premoženjem po lastni volji in presoji, saj nujni delež predstavlja polovico zakonitega deleža. Če meni, da obstajajo razlogi, zaradi katerih bi bilo prav, da oseba dobi več, kot znaša premoženje, zmanjšano za nujni delež, ima na voljo določene mehanizme za povečanje deleža zapuščine. Z dedičem, ki skrbi zanj, lahko sklene na primer pogodbo o dosmrtnem preživljanju (557. člen OZ), s katero povzroči, da se v tem primeru preostali dediči lahko povsem spregledajo. Namen pogodbe o dosmrtnem preživljanju je, da si zapustnik zagotovi določene koristi in storitve v starosti, v zameno pa se sopodpisniku pogodbe zaveže izročiti svoje premoženje. Na papirju zgleden institut, ki pa s seboj nosi nevarnost zlorabe. Nič ni narobe, če se sklene takšna pogodba in se njena vsebina potem resnično izvaja. Problematično pa je, če se jo uporabi za to, da se izigra druge dediče in je njen podpis le krinka, da se omogoči dedovanje izključno enega dediča. Za razliko od odpovedi neuvedenemu dedovanju, kjer se preostali dediči

zavestno in prostovoljno odpovedo dedovanju po zapustniku z namenom, da vse premoženje deduje le en dedič, pa pri pogodbi o dosmrtnem preživljanju tako soglasje oziroma sporazum preostalih dedičev ni potreben. Pogodba se sklepa izključno med zapustnikom in enim od dedičev, pri čemer niti ni nujno, da so drugi dediči z njenim obstojem seznanjeni, kar pogosto povzroči dokaj neprijetno presenečenje v zapuščinskem postopku.

Ekonomski vidik nujnega deleža pride do izraza tako pri številu dedičev kot tudi pri velikosti zapuščine. Kjer je premoženja veliko, je zakoniti delež zajetna vsota, prav tako pa je velikost deleža odvisna od števila nujnih dedičev, med katere se mora premoženje razdeliti. Majhne zapuščine z delitvijo ne predstavljajo nobene pomembne vrednosti in tudi nimajo pomembnejšega vpliva na materialni položaj dedičev. Dedič bo pripravljen kriti večje stroške zapustnika, ki ima večje premoženje, da bi dedoval po njem. Vendar pa bo tako ravnal le do točke preloma, kjer bodo prejete koristi večje od vloženih sredstev. Ko bi stroški v zvezi z zapustnikom presegli vrednost, ki jo predstavlja zapuščina in na katero dedič računa, bi izgubil interes za kakršenkoli trud, saj bi vsako nadaljnje ravnanje predstavljalo izgubo. Na zapuščino bi gledal na neke vrste povrnitev svojih vlaganj za časa zapustnika. Zapuščina bi morala tako znašati vsaj toliko kot je bil seštevsek vseh stroškov v zvezi z zapustnikom. Če je zapuščina velika, je malo verjetno, da bi bili stroški skrbi za zapustnika, posebej v primeru, da zapustnik tudi sam prejema pokojnino, tako veliki, da bi lahko prekoračili vrednost zapuščine. Pri majhnih zapuščinah ali v primerih, ko je dedičev več, je premoženje, ki ga dobi posamezni dedič, majhno. Posledično lahko stroški, ki bi jih dedič namenil za skrb zapustnika, hitro dosežejo vrednost ocenjene zapuščine. Za investicije se ne zahteva, da so izražene v denarni vrednosti, ampak gre lahko tudi za porabljen čas, ki ga dedič nameni zapustniku za njegovo oskrbo in pomoč pri vsakdanjih opravilih. Če je v ozadju dedičeve skrbi tudi altruizem, potem bo pomagal zapustniku zaradi svoje čustvene vezi z njim. Če pa te vezi ni oziroma je ohlapna do te mere, da se dedič ne čuti zavezanega skrbeti za zapustnika, bo opustil skrb za zapustnika, saj njegovi stroški nikoli ne bodo poplačani z zapuščino, ki jo bo oziroma bi jo lahko podedoval. V tem primeru bo breme zapustnika padlo na državo, ki bo primorana na stara leta poskrbeti za preživljanje zapustnika, a ima ob tem vsaj možnost povrnitve dela stroškov, kolikor bi na koncu znašala zapuščina (128. člen ZD).

Poleg tega nujni delež omejuje zapustnika, da bi premoženje razdelil le med dediče, ki si ga res zaslužijo. Nadejana zapuščina deluje kot stimulacija dedičem, da posvetijo ustrezno skrb starajočemu se zapustniku. Po principu »korenčka« lahko zapustnik nagradi dediče, ki so mu pripravljeni pomagati, kar pa mu je v sistemu nujnega deleža oziroma obligatornega razpolaganja onemogočeno. Res je, da bodo otroci praviloma skrbeli za svoje starše, tudi če za to ne bodo nagrajeni z zapuščino, je pa nagrada v obliki dediščine pomembna stimulacija za tako dejanje (Bouckaert, 2009, str. 93).

Nujni delež se pogosto utemeljuje kot izraz solidarnosti med starši in otroci, s čimer starši izpolnijo svojo dolžnost preživljanja *post mortem*. Vendar je to šibak argument, saj ni nihče dolžan preživljati svojih odraslih otrok, glede na povprečno starost smrti zapustnikov in

starost otrok ob njihovi smrti, ki znaša okoli 55 let. Določene situacije, ko na primer starši za seboj pustijo še mladoletne otroke, terjajo posebno obravnavo, vendar pa so to le posamični primeri, izjeme od pravila (Bouckaert, 2009, str. 99).

Če zapustnik poseduje bajno bogastvo, odpade argument motivacije dediča ohranjati stike z zapustnikom in mu nudi nujni delež neke vrste potuho. Čeprav tvori nujni delež le del zapuščine, pa vseeno zaradi svoje izhodiščne vrednosti predstavlja ogromno vsoto, zaradi česar dedič niti nima interesa kakorkoli sodelovati z zapustnikom in se truditi za svoj zakoniti del, saj mu zadošča že nujni delež, ki ga dobi ne glede na svoje aktivno ali neaktivno ravnanje. Pri tem zgolj odsotnost stikov in pomoči še ne zadostuje za razdedinjenje ali dedno nevrednost. Dediču vsak njegov trud predstavlja strošek. Če je ta strošek zgolj finančni, bo dedič pripravljen to plačati, saj ima za to zadosti sredstev, zgolj finančni prispevek pa ne zahteva kakšnega posebnega truda. Če pa je strošek predviden v obliki dedičevega časa, pozornosti ali aktivnem ravnanju, pa lahko sklepam, da dedič ne bo zainteresiran za to, saj mu čas pomeni veliko več kot pa zmanjšano premoženje z višine zakonitega deleža na višino nujnega deleža. Zapustnik ima sicer možnost, da svoje premoženje neodplačno razda že za časa življenja, a imajo nujni dediči možnost zahtevati vračilo daril, če je njihov nujni delež prikrajšan (34. člen ZD). Nekaj več svobode zapustniku dopušča sklenitev pogodbe o dosmrtnem preživljanju, a menim, da se ta institut ne bi smel uporabiti za obid zakonskih določb. Nujni dedič je po slovenskem pravu dokaj močno zaščiten in je upravičen do dela premoženja, čeprav se nam lahko taka rešitev upira. Dejstvo je, da vedno pride do posameznih odstopanj, kjer se pokažejo šibkosti nekega instituta. Ampak zgolj ti primeri ne smejo biti razlog, da se nek institut ukine, če širše gledano prinaša koristi in je njegov obstoj utemeljen in upravičen.

Pomen nujnega deleža temelji na zgodovinskih razlogih in pomenu družine, poleg tega pa ima tudi močan čustveni in kulturni naboj. Kaj je pravično in družbeno sprejemljivo, je odprt pojem in ga vsak tolmači drugače. Prav pa je, da obstajajo jasne določbe, ki zagotavljajo predvidljivost in s tem pravno varnost. Kot je razvidno iz nekaterih raziskav (Schöpflin, 2005), ima vsaka omejitev zapustnikove svobode odločanja v obsegu nujnega deleža določene posledice tako na notranja razmerja v družini kot tudi gospodarstvo. Pri tem je treba pretehtati vse možnosti in se odločiti za tisto, ki prinaša največjo korist za vse deležnike.

Nujni delež teoretiki argumentirajo z vidika pravičnosti, morale, pojava v družbi, odsotna pa je njegova ekonomska vloga in posledice na gospodarskem področju, ki jih institut s seboj prinaša. Literature in raziskav, ki bi preučevala ekonomsko učinkovitost vpliva nujnega deleža in omejevanja oporočne svobode, je zelo malo. To je v svojem prispevku ugotovil že Schöpflin (2005). Vsekakor bi bila zanimiva obširnejša (tudi empirična) analiza, kakšen vpliv ima obstoj nujnega deleža na razmerja v ožji družini in tudi na širšo družbeno skupnost. Osebnostno se mi zdi prav, da institut nujnega deleža obstaja in skrbi za nekakšno ravnotežje pri razdeljevanju zapuščine in poskrbi za spregledane potomce. Po drugi strani pa bi z ekonomskega vidika njegov obstoj težko upravičili in ne vidim prepričljivih razlogov, ki bi

govori njemu v prid, niti jih nisem zasledila v strokovni literaturi. Omenila bi, da pretirana delitev premoženja, ki ni primerno za delitev (na primer, da zapuščino predstavlja družinske podjetje, ki pa nima veliko drugega premoženja) lahko ogrozi uspešno poslovanje take družbe v prihodnje, v skrajnem primeru lahko privede celo do insolventnosti in likvidacije podjetja. Če bi bil dedič zadovoljen z lastništvom poslovnega deleža, lahko družba brez težav posluje dalje. Če pa bi ta dedič zahteval izplačilo svojega poslovnega deleža, lahko s tem povzroči družbi breme, ki mu ni kos, saj presega njene finančne zmožnosti. Družba ima lahko večino svojega premoženja v strojih in zalogah ter le malo kapitala, ki pa ne zadošča za izplačilo. Ker bi bil dedič podjetja obremenjen z izplačilom nujnega dediča, delitev družbe pa ne bi bila mogoča oziroma sam ne bi imel zadosti sredstev, bi bil primoran bodisi prodati podjetje in izplačati nujne dediče ali pa zagotoviti sredstva na drug način. Poleg tega so lahko interesi družbenikov različni, kar povzroča trenja pri odločanju in onemogoči oziroma vsaj podaljša sprejem odločitev, kjer bi bilo potrebno soglasje vseh. Vloga nujnega deleža tudi ni v spodbujanju gospodarstva in gospodarske rasti, ampak bi rekla, da prej nasprotno – lahko pomeni zaviralca rasti podjetja.

2.2 Prepoved postavitve nadomestnega dediča

Nadomestni dedič je oseba, ki jo zapustnik postavi za primer, da prvo postavljeni dedič ne bo dedoval. Ločimo tri vrste substitucij: navadno oziroma vulgarno, fidejkomisarično in pupilarno, v času rimskega prava pa je bila namesto fidejkomisarične substitucije poznana kvazipupilarna substitucija (Kranjc, 2008, 997). Substitucije se med seboj razlikujejo po načinu dedovanja in glede na razlog ali in zakaj prvo postavljeni dedič ne deduje (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 158).

Pri tem bo v nadaljevanju obravnavana predvsem fidejkomisarična substitucija, dotaknila pa se bom tudi preostalih oblik.

2.2.1 Zgodovinski razvoj instituta

Rimsko pravo je poznalo in dopuščalo postavitve nadomestnega dediča prvo postavljenemu dediču. S tem si je oporočitelj zagotovil, da ne bo prišlo v poštev zakonito dedovanje tudi v primeru, če prvi dedič ne bo dedoval. Oporočitelj je lahko postavil tudi več substitutov. Ločevalo je med vulgarno oziroma navadno, pupilarno in kvazipupilarno substitucijo. Fidejkomisarične substitucije rimsko pravo ni poznalo (Kranjc, 2017, str. 776).

Kvazipupilarna substitucija se, prav tako kot pupilarna, nanaša na zapustnikove potomce. V tem primeru ni problematična smrt potomca pred pridobitvijo oporočne sposobnosti, ampak nezmožnost pridobiti oporočno sposobnost zaradi duševne bolezni ali gluhonemosti. S substitucijo se je otroku zagotovila možnost dedovati v primeru ozdravitve, v nasprotnem primeru pa je zapustnikovo premoženje dedoval substitut (Kranjc, 2017, str. 778).

Rimsko pravo je poznalo tudi fidejkomis, prošnjo oporočitelja dediču, legatarju ali fidejkomisarju, naj določeni osebi nakloni zapisano dajatev ali storitev. Za obremenitev ni bila predpisana nobena oblika, prav tako je taka naklonitev postala iztožljiva šele kasneje (Korošec, 1969, str. 472).

Fiduciar je bil zavezan, da izvrši zapustnikovo željo, fidejkomisar se je štel za prejemnika naklonitve. Fidejkomisarična substitucija je bila mogoča v okviru fidejkomisa in sicer je oporočitelj lahko postavil substituta tudi fidejkomisarju (Kranjc, 2017, str. 812).

Fidejkomisarična substitucija je bila vključena v Obči državljanski zakonik, nato pa leta 1941 odpravljena (Finžgar, 1962, str. 104). Prepoveduje jo tudi aktualni ZD.

2.2.2 Navadna ali vulgarna substitucija

Navadna substitucija omogoča zapustniku določiti nadomestnega dediča (substituta) prvo postavljenemu, če ta ne deduje. Nastopiti mora nek dogodek, ki pomeni prenos dediščine na substituta namesto na prvotnega dediča (Zupančič, 2004, str. 9).

Pri tem ni pomembna aktivnost ali pasivnost dediča in sicer ali dedič noče ali pa ne more dedovati. Zapustnik pri izbiri ni omejen, ampak lahko določi tudi več substitutov, prav tako lahko postavi substituta voliljemniku. Ker substitut nadomesti dediča, mora tudi sam izpolnjevati pogoje, ki se zahtevajo za dediča. Preživeti mora zapustnika in biti dedno vreden (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 158).

Navadna substitucija je v slovenskem pravu dopustna, saj ZD v prvem odstavku 79. člena določa, da oporočitelj lahko določi osebo, ki deduje namesto prvo postavljene. Kot razloge nemožnosti ali nezmožnosti dedovanja ZD navaja odpoved dediščini, dedno nevrednost ali smrt prvo postavljenega dediča pred zapustnikom.

2.2.3 Fidejkomisarična substitucija

Pri fidejkomisarični substituciji gre za določiti dediča svojemu dediču, ko ena oseba nasledi drugo pri dedovanju. Prvo postavljeni dedič pridobi dediščino v trenutku zapustnikove smrti, vendar jo ima le do trenutka, ko nastopi drug dogodek, ki ga je zapustnik predvidel kot substitucijski primer in pridobi zapuščino druga oseba (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 159).

Fidejkomisarična substitucija je izrecno prepovedana in sicer tretji odstavek 79. člena ZD določa, da oporočitelj ne more postaviti dediča svojemu dediču. Oporoka, ki vsebuje fidejkomisarično substitucijo, je veljavna, le šteje se, kot da navedenega določila v njej ni (Finžgar, 1962, str. 104).

Prepoved fidejkomisarične substitucije onemogoča zapustniku, da bi določil dediča svojemu dediču. Vsak zapustnik lahko razpolaga s premoženjem le do te mere, da določi, kako naj se

razdeli premoženje, ki je njegova last. Na to, kako bodo to premoženje razdelili njegovi dediči, pa nima vpliva, saj ta razpolaganja ostajajo v sferi njegovih dedičev.

Nemčija in Švica imata fidejkomisarično substitucijo urejeno v svojih predpisih. Tudi po angleškem pravu se omogoča trajnejša vezanost zapuščine z institutom *trust settlement*, ki imetniku za določen čas podeljuje pravico rabe (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 160).

V Franciji in Italiji je pravilo, da fidejkomisarična substitucija ni dovoljena, a obstajajo izjeme od tega pravila. V francoskem pravu je izjema omejena na ožji krog družine, glede na potomce in njihovo sposobnost pa je dopustna možnost drugačnega ravnanja tudi po italijanskem pravu. Določene omejitve glede trajnejše vezave premoženja pozna tudi avstrijsko pravo (Zupančič, 2004, str. 9).

Zupančič (2004, str. 11) kot bistvene lastnosti te substitucije navaja obstoj več dedičev, ki sledijo drug drugemu, prvo postavljeni dedič mora obdržati in poskrbeti za prejeta premoženje in kot tretje, da prejeta premoženje oziroma predmeti preidejo na drugega dediča v trenutku smrti prvega dediča.

Razlogov za željo po obstoju fidejkomisarične substitucije je mogoče naštet kar nekaj. Lahko da oporočitelj želi ohraniti premoženje v družini in preprečiti, da bi ga dedoval novi zakonec preživelega partnerja, lahko želi začasno omejiti razpolaganje določenega dediča, želi ohraniti zapuščino za še nerojenega otroka ali pa preskrbeti preživelega zakonca (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 159).

Čeprav je opisan institut po slovenskem pravu prepovedan, pa to ne pomeni, da ni mogoče doseči enakih ciljev z drugimi instrumenti. Oporočitelj bi lahko svoje premoženje zapisal v užitek določeni osebi, samo lastninsko pravico na stvari pa namenil drugemu dediču. Užitkar ima po 230. člen Stvarnopravnega zakonika (Uradni list RS, št. 87/02, 91/13, v nadaljevanju SPZ) pravico uporabljati in uživati tujo stvar, lastnik pa mora tako uporabo dopuščati. S tem ima fidejkomisar določen čas omejeno lastninsko pravico in pričakovalno pravico, da z nastopom določenega dogodka pridobi dediščino (Zupančič, 2004, str. 10–11).

Bistvenega pomena je, kaj se želi z določenim ukrepom doseči. Zato se na tem mestu postavlja vprašanje, kako prepričljiva je argumentacija o nedopustnosti fidejkomisarične substitucije, če se da sam institut in s tem tudi namen zakonodajalca zaobiti. Slednje bi lahko šteli kot razlog za ponovno uvedbo fidejkomisarične substitucije, vendar bo potrebna celovita presoja tako kratkoročnih kot dolgoročnih učinkov, ki jih vsaka sprememba prinese s seboj. Prave posledice pa bo pokazala praksa. Po drugi strani se odpira tudi vprašanje potrebe po institutu določitve dediča dediču. Če lahko enak cilj dosežemo z drugimi ukrepi, je lahko neekonomično in nepotrebno v veljavi ohranjati dva instituta, ki omogoča zapustniku doseči cilj, da določi dediča še za naslednjo generacijo. Ker zadošča že obstoječa zakonodaja, je lahko zato nepotrebno, da spreminjamo obstoječo ureditev in ponovno uvajamo nekoč že veljavno substitucijo. Sama menim, da ni potrebe po ponovnem uvajanju

fidejkomisarične substitucije, saj lahko v tej vlogi nastopajo drugi instituti, ki zagotavljajo, da je končni prejemnik zapuščine drug dedič. Če bi sprejeli *trust* na način, kot je urejen v tujini, bi dejansko lahko zapustnik posegel celo dlje, kot to omogoča fidejkomisarična substitucija, saj bi se premoženje, ki bi sicer tvorilo zapuščino, vezalo na nek določen namen, kot bi ga opredelil zapustnik. Po obstoječi zakonodaji v RS je zapustnik v primeru ustanove omejen do te mere, da resda lahko veže premoženje na nek določen namen, vendar mora iti za dobrodelno ali splošnokoristno dejavnost (2. člen ZU). Na ta način ne more ravno poskrbeti za več naslednjih generacij svojih potomcev, lahko pa preskrbi druge, pomoči potrebne osebe, če je imel njih predvidene za svoje dediče.

2.2.4 Pupilarna substitucija

V primeru pupilne substitucije oporočitelj svojemu mladoletnemu otroku določi substituta za primer, če bi otrok umrl pred pridobitvijo oporočne sposobnosti. Otrok pred predpisano starostjo namreč ne more sestaviti veljavne oporoke in na ta način uspešno razpolagati s podedovanim premoženjem (Korošec, 1969, str. 429).

V slovenskem pravu pupilarna substitucija ni dovoljena, saj gre le za različico fidejkomisarične substitucije (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 161).

2.2.5 Razlogi za prepoved

Največja težava fidejkomisarične substitucije je v ustvarjanju trajnih vezi in oviranju prostega razpolaganja s premoženjem. V primeru dopustitve instituta se pojavi omejitev na strani dediča, v primeru prepovedi pa na strani zapustnika. V primerjavi z nujnim deležem, ki zapustnika omejuje le za vrednost nujnega deleža, pa fidejkomisarična substitucija obsega premoženje, kot ga določi zapustnik in lahko zajema tudi celotno zapuščino.

Podobne učinke kot fidejkomisarična substitucija ustvarja tudi institut *trusta*. Slednjega slovensko pravo ne pozna, je pa zato razširjen v tujih pravnih redih, kot je na primer ameriško pravo. S *trustom* zapustnik podaljšuje svoj vpliv tudi po smrti, saj da zapuščini namen, v skladu s katerim se mora uporabljati. Razlogi za oblikovanje *trusta* so lahko zelo raznoliki. Lahko se dedičem ali preživelemu zakoncu zagotovi finančno podporo glede na njihove potrebe, nižjo obdavčitev oziroma njeno oprostitev, lahko pa se podjetje preoblikuje v vzajemne sklade in se na ta način zagotavlja preskrbo še več kasnejšim rodovom. Bistvena je ločitev lastništva od prejemnika koristi. Ker zapustnik ni več lastnik sredstev ob smrti, pride do izogiba dednim sporom, zapustnik pa ni omejen z deležem premoženja, s katerim lahko razpolaga. Zato dejansko nudi boljše razpolagalne možnosti kot oporoka, prav tako pa omogoča varno različico podaljšanega vpliva zapustnika (Sitkoff, 2018, str. 510–511). Če bi želeli institut vpeljati v slovenski pravni, samo dopolnitev instituta iz ZU ne bi zadostovala, ampak bi bila potrebna celovita ureditev, ne samo za potrebe dednega prava, ampak tudi glede samega poslovanja in upravljanja s tem premoženjem.

Če bi predpisi dovoljevali fidejkomisarično substitucijo, bi lahko zapustnik s svojim ravnanjem onemogočil dediču uresničiti njegovo dedno pravico, saj bi že sam določil usodo premoženja tudi po smrti fiduciarja za naslednjo generacijo (Finžgar, 1962, str. 104). Oporočna svoboda dediča je okrnjena do te mere, da lahko sam za časa življenja le uživa podedovano premoženje, po smrti pa ga mora prepustiti drugi osebi, ki jo je za fidejkomisarja določil že zapustnik.

Drugačnega mnenja je Scortegagna-Kavčnik (2013, str. 14), ki zagovarja ponovno uvedbo fidejkomisarične substitucije. Institut se lahko primerja tudi z užtkom, vendar pa so upravičenja lastnine v primeru substitucije porazdeljena tako med fiduciarja kot tudi fidejkomisarja. Prav tako je fiduciar pojmovan kot dedič, za kar se ga pri užtku ne more šteti.

Pravica do zasebne lastnine in dedovanja je ustavno varovana kategorija (33. člen URS). Podrobneje je urejena v zakonskih predpisih in sicer je lastninska pravica po prvem odstavku 37. člena SPZ sestavljena iz treh upravičenj: imeti stvar v posesti, jo uporabljati in uživati ter z njo razpolagati. Imetniku omogoča prosto izvrševanje in prenos navedenih upravičenj, bodisi vseh hkrati ali pa le posameznega, je pa omejen z zakonskimi omejitvami in s pravicami drugih (Juhart, Tratnik & Vrenčur, 2007, str. 206–208).

Pri fidejkomisarični substituciji je fiduciar omejen pri upravičenjih, ki izvirajo iz lastninske pravice, saj glede na lastnosti substitucije premoženja ne sme odtujiti niti spremeniti njegove substance. Z dediščino mora ravnati v okviru preostalih upravičenj (Vrenčur, 2016, str. 218).

Če bi se dopustilo fidejkomisarično substitucijo, bi to imelo za posledico oviranje prostega prometa in s tem okrnitev gospodarske funkcije lastnine, saj bi imel fiduciar le omejena upravičenja, ki izvirajo iz lastninske pravice. To bi vodilo v večjo gospodarsko neekonomičnost, kar bi povzročilo slabši gospodarski položaj posameznikov in s tem tudi celotnega gospodarstva (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, 160). Pri *trustu*, ki ima podobne učinke kot fidejkomisarična substitucija, se ravna kot najbolj koristi prejemniku koristi, zato omejena upravičenja koristnika niti niso sporna in vsaj teoretično ne bi mogel ravnati bolje, kot to izvaja skrbnik *trusta* (Sitkoff, 2018, 511).

Negativen strošek predstavlja omejitev ne samo zaradi izgube koristi za dediča, ki s premoženjem ne more razpolagati, ampak tudi zaradi nemožnosti učinkovitega delovanja na trgu, zaradi česar se ne dosega maksimalne ekonomske učinkovitosti. Ker je omejena samostojnost dediča, mu trg ne predstavlja prostora za širitev svojega potenciala, ampak le omejeno ponudbo v okviru zapisanih določil (Cabrillo, 1999, str. 122).

Fiduciar ne more razpolagati s premoženjem, kot bi sam želel, kar bi ga lahko omejevalo pri poslovanju. Čeprav bi imel ustrezno izobrazbo in bi se spoznal na podjetniške odločitve ter bi lahko premoženje še obogatil in povečal, tega ne bi mogel storiti. Ker mora ohraniti premoženje za drugo postavljenega dediča, svojih zamisli ne bi mogel uresničiti, če bi to pomenilo bolj drastične ukrepe v smislu prodaje premoženja. Dejstvo pa je, da vsak posel spremlja tveganje in je kdaj potrebno poskusiti, čeprav je rezultat negotov. Po drugi strani

bi ostajal pasiven zaradi pomanjkanja motivacije. Ker bi vedel, da bo premoženje prešlo na drugega dediča, ki ga ni določil sam, se ne bi trudil večati vrednosti premoženja, ampak bi zanj skrbel le toliko, kot bi bilo nujno potrebno. Vsa potrebna vlaganja bi lahko zmanjšal na minimalna, kar bi se med drugim poznalo na vrednosti premoženja, ki bi prešlo na drugega dediča.

2.2.6 Sklepno

Slovensko pravo zapustniku dovoljuje določitev nadomestnega dediča, če prvo postavljeni dedič ne bi dedoval. Druge oblike nadomestitve, ko enkrat prvotni dedič deduje, niso dopustne. Zapustnikova avtonomija je omejena v tej meri, da lahko razpolaga s premoženjem le v obsegu ene generacije. Na to, kako bodo s premoženjem ravnali njegovi dediči, ne more vplivati oziroma lahko vpliva na način, da prejemnikov ne določi za dediče, ampak za užitkarje. Z navadno substitucijo se nisem podrobneje ukvarjala, saj ne omejuje zapustnikove avtonomije, niti ne posega v pravice dedičev. Razlogi, navedeni pri fidejkomisarični substituciji pa so primerljivi tistim pri pupilarni, zato tudi pupilarna substitucija ni bila predmet analize. V nadaljevanju so tako podane le sklepne misli glede prepovedi fidejkomisarične substitucije in njenih posledic na gospodarstvo.

Z nedopustnostjo fidejkomisarične substitucije dediči niso prikrajšani za svojo dedno pravico, saj lahko sami neomejeno razpolagajo s podedovanim premoženjem vsak trenutek. Zapustnikov namen je bil lahko dobronameren, obdržati premoženje v družini in onemogočiti njegovo trošenje ali odsvajanje. Vendar pa je omejitev z institutom fidejkomisarične substitucije neprimerna. Gre za velik poseg v pravice dedičev, pri čemer ima zapustnik, kot že omenjeno, možnost uporabe drugih institutov, s katerimi se doseže primerljive posledice. Lahko se odloči za oblikovanje osebne služnosti ali pa ustanovi ustanovo.

Užitek je oblika osebne služnosti in omogoča užitkarju uporabljati in uživati tujo stvar. Lastniku ostane gola lastninska pravica, ki jo lahko z oporoko prenese na svoje dediče, medtem ko užitkarju ostane pravica uporabljati stvar vse do njegove smrti. Užitkar svoje pravice ne more prenesti na drugo osebo, možen je le prenos samega izvrševanja po tretjem odstavku 230. člena SPZ. S smrtjo užitkarja užitek preneha in se pravica uporabe vrne zemljiškoknjižnemu lastniku (Juhart, Tratnik & Vrenčur, 2007, str. 618, 640).

Ustanova omogoča zapustniku, da se premoženje uporabi za točno določen namen. Oporočitelji največkrat uporabijo družinsko ustanovo, ki je ustanovljena iz dveh glavnih razlogov: premoženjske podpore družinskim članom in preprečitve delitve zapustnikovega premoženja po njegovi smrti (Žnidaršič Skubic, 2015, str. 16–17).

Z oblikovanjem ustanove se izoblikuje usoda premoženja za več generacij naprej, saj oporočitelji določijo namen, za katerega naj se premoženje uporablja in preprečijo morebitno skrb, da bi prišlo do zapravljanja premoženja in njegove, po mnenju oporočitelja, nesmotrne

porabe (Žnidaršič Skubic, 2015, str. 107). Ustanove so priljubljen način razpolaganja v tujini, kjer zapustniki pogosto oblikujejo različne sklade za svoje potomce ali za druge prejemnike premoženja. Naj bo to dobrodelni namen ali pa zgolj skrb za izobrazbo dedičev, se s tem doseže, da ne pride do neekonomične porabe premoženja. Z določitvijo namena se poskrbi, da je premoženje res porabljen za to, kar je zapustnik želel. Praviloma gre v teh primerih za plačilo šolanja dedičev oziroma drugih oseb, ki so po določenem ključu izbrani za prejemnike koristi iz nekega namenskega sklada. S tem se zagotovi, da se prejemnik izogne evforiji, ko bi prejel večje premoženje in bi ga želel neracionalno trošiti, ampak se poskrbi za njegove potrebe, kot jih je zapustnik smatral za pomembne.

Ustanova omogoča zaščito interesov zapustnika, da premoženje, ki ga predstavlja podjetje, obstoji tudi po njegovi smrti kot celovita, funkcionalna enota. Z delitvijo in oblikovanjem solastnine bi kaj hitro lahko prišlo do razpada. Če pa bi se premoženje zapustilo le enemu dediču, bi imeli drugi pravico do izplačila nujnega deleža (Žnidaršič Skubic, 2015, str. 108). Z ustanovo se ohranja povezanost premoženja in zagotavlja njegova ekonomska funkcija. Prednost dohodkov, ki jih zagotavlja ustanova, je njihova periodičnost in varnost, čeprav to ni nujno optimalni donos, ki bi se ga lahko doseglo z obravnavanim premoženjem. Zagotovljeni dohodek upravičencem zagotavlja manjše število prejemnikov socialnih storitev, poleg tega pa se omogoča življenjski standard, ki presega minimalne človekove potrebe. S tem se omogoča večje trošenje in tudi trošenje za bolj luksuzne dobrine, kar ohranja aktivnost denarnega kroga in ima s tem pozitiven učinek na vse segmente gospodarstva od proizvodnje do končne prodaje.

Užitek in ustanova omogočata zapustniku, da veže premoženje na družinske člane za daljši čas in s tem zagotovi, da premoženje ostane v družini. Dediči lahko premoženje le uporabljajo in uživajo, ne morejo pa z njim razpolagati daljše obdobje oziroma čas, kolikor traja užitek ali ustanova, hkrati pa se spoštuje zapustnikovo avtonomijo razpolaganja s premoženjem.

Na prvi pogled se zdi to idealna rešitev, je pa treba vedeti, da užitek ne nudi enakih pravic, kot jih ima sicer dedič, določene omejitve prinaša tudi institut ustanove. Zato je treba pretehtati vsak posamezni primer, kakšen namen oziroma želje ima oporočitelj in šele nato izbrati ustrezno obliko razpolaganja.

Omejevanje prostega razpolaganja s premoženjem ustvarja razmere na trgu bolj toge, kar lahko povzroči slabšo gospodarsko učinkovitost. Vsako pretirano omejevanje gospodarstva preprečuje doseganje optimalnih rezultatov in izražanje poslovnih idej posameznikov. Dedič je vezan na zapustnikovo razpolaganje, ki je določil namen, kako naj se s premoženjem ravna. Čeprav drugi instituti, kot je na primer ustanova ali užitek, nudijo večjo pravno in ekonomsko varnost upravičencev, pa to ne pomeni nujno, da je s tem dosežena maksimalna korist, ki bi jo na podlagi obravnavanega premoženja lahko dosegli. Tržna ponudba in povpraševanje v primeru dopustitve omejevanja ne bi prikazovala realnega stanja, ampak

izkrivljeno sliko, saj bi bili dediči omejeni pri možnosti razpolaganja bodisi na razpolaganje le z vrednostjo donosov bodisi z obsegom upravičenj, ki jim jih ponuja institut užitka.

Vsaka omejitev prinaša s seboj svoje prednosti in slabosti. V primeru fidejkomisarične substitucije je zakonodajalec presodil, da nastaja manjša ekonomska škoda, če se omeji zapustnikovo avtonomijo, a se hkrati dosega večjo pretočnost na trgu in omogoča svobodno razpolaganje. Na katerih razlogih in argumentih je bila opravljena presoja, ni podatka, zato je temeljitost izvedene presoje o ohranitvi fidejkomisarične substitucije drugo vprašanje, dejstvo pa je, da po oceni zakonodajalca njen obstoj ni potreben oziroma ni dopusten in je bila posledično črtana iz dednopravnih predpisov. Vsaka generacija zapustnikov ima tako vsakič znova možnost presoditi, katera oseba bi bila najprimernejša za dediča, pa naj bo ta odločitev iz čistih ekonomskih, emocionalnih ali mešanih vzvodov. Prepoved resda omejuje zapustnika pri določitvi dedičev, a hkrati odpira možnosti razpolaganja njegovemu dediču, ki lahko sam ravna s premoženjem po lastni presoji. Če zapustnik meni, da prvopostavljeni dedič ni dovolj usposobljen, da bo koristno porabil premoženje oziroma povečal njegovo vrednost, ima na voljo druge institute, ki mu omogočajo zavarovanje in ohranitev premoženja za nadaljnje potomce.

Glede na primerjalnopravno analizo je vprašljivo, ali je fidejkomisarična substitucija res tako škodljiva. Glede na to, da jo poznajo in dovoljujejo številne tuje države, bi bilo smiselno razmisliti o njeni ponovni uvedbi tudi v slovenski pravni red. Pri tem je treba računati na daljnoročne posledice, ki bi jih imela. Omejitev bi resda vplivala na možnost dedičev odločati o premoženju, a ocenjujem, da bi bilo s tem tudi manj tveganih odločitev in hazarda. Ker potomci ne bi mogli upravljati s premoženjem, bi se ohranjala njegova koncentracija in namenska raba, saj ne bi prihajalo do parcialne odprodaje premoženja zaradi ekscentričnih potreb potomcev. Nemožnost razpolaganja bi preprečevala hipne špekulacije, ki so v zadnji krizi povzročili večje število gospodarskih in osebnih stečajev. Potomcem bi se na nek način preprečilo, da bi tvegali z več, kot so njihove finančne zmožnosti in sposobnosti. S tem bi se lahko zagotovilo bolj ekonomično in trajnostno zdržno uporabo premoženja, vendar ob pomanjkanju doseganja optimalnega izkupička. Je pa seveda ob vsaki taki spremembi smiselna temeljita analiza in preučitev vpliva na domače gospodarstvo, ki bi s pomočjo konkretnjših števil omogočala oceno, kako bi se z njeno uvedbo obnašalo gospodarstvo v prihodnje.

2.3 Skupna oporoka

Oporoka mora biti po 62. členu ZD sestavljena v eni od zakonsko določenih oblik. ZD skupne oporoke ne ureja (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 127). Nekatere evropske države, kot je na primer Nemčija, urejajo skupno oporoko kot zavezujoč pravni akt, v katerem en partner sestavi in podpiše oporoko, drugi pa nanjo doda še svoj podpis (Kohler, 2015, str. 31–32).

Skupna oporoka je podobna preostalim oporokam, z razliko v številu oseb, ki jo sestavljajo. Gre za skupek izjav poslednjih volj dveh ali več oseb v enem dokumentu. ZD take oblike oporoke ne omenja, zato se skupna oporoka ne šteje za veljavno razpolaganje (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 127).

Izjemoma pa sodna praksa dopušča tak način zapisa, ko dve osebi skupaj razpolagata v korist tretje osebe. Nedovoljena tako ostajajo le razpolaganja, ki so sestavljena iz vzajemnih izjav dveh zakoncev, ki drug drugega postavljata za svojega dediča (Hren, 2017, str. 188).

2.3.1 Sklepno

Pri skupni oporoki se na prvem mestu postavlja vprašanje, ali sploh gre za omejitev zapustnikove avtonomije. Sestavita jo lahko le zakonca, ki drug drugemu ali pa tretji osebi naklanjata svoje premoženje. Za sestavo skupne oporoke se zakonca odloči zavestno in hote. Poleg tega ju oporoka ne veže do te mere, da s premoženjem ne moreta več razpolagati. S premoženjem lahko prosto razpolagata tudi po sestavi skupne oporoke, pri čemer sta omejena na trenutek smrti enega od zakoncev. Po tem trenutku sprememba ali morebitno drugačno razpolaganje, kot je zapisano v oporoki, ni veljavno (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 128).

Zapustnik je tudi po sestavi skupne oporoke svoboden in lahko prosto razpolaga s premoženjem. Tako oporoko je mogoče tudi preklicati, le postopek je bolj kompleksen kot sicer, saj se zahteva notarsko potrjena izjava zakonca (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 129). Omejitev nastopi šele v trenutku smrti enega od zakoncev. Naše pravo daje večjo težo zapustnikovi avtonomiji, zato skupnih oporok ne dovoljuje. Vsak oporočitelj, ki želi razpolagati s svojim premoženjem, mora to storiti sam, njegova izjava pa ne sme biti odvisna ali pogojevana z izjavo kakšne druge osebe.

2.4 Dedne pogodbe

Pogodbe dednega prava, ki se delijo v dve večji skupini, ustvarjajo zavezujoče obligacijsko razmerje med zapustnikom in dedičem. Z njo zapustnik razpolaga s premoženjem, ki ga bo imel v trenutku smrti. Vendar pa slovenski pravni red ne dopušča razpolaganja s premoženjem v obliki dednopravnih pogodb, saj ustvarjajo trajnejšo zavezo zapustnika in jih ni mogoče enostransko preklicati ali spremeniti (Žnidaršič Skubic, 2008, str. 92).

V Nemčiji, Avstriji in Švici se lahko sklepajo dedne pogodbe, Italija pa je sprejela poseben institut, ki omogoča predčasno dedovanje (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 179). Enostranski preklic dedne pogodbe v Nemčiji ni dopusten, saj za dedno pogodbo veljajo enaka pravila kot veljajo sicer za vsako drugo pogodbo. Zaradi varstva zapustnika se zahteva sodelovanje notarja, s podpisom pa se nalaga določena obveznost obema pogodbenima strankama (Gottwald, Schwab & Büttner, 2001, str. 134).

Dedna pogodba je po 103. členu ZD neveljavna. Kot dednopravno pogodbo se šteje tudi izjava dediča o odpovedi neuvedenemu dedovanju, ki pa je po 137. členu ZD izjemoma dovoljena. V primeru odpovedi neuvedenemu dedovanju se dedič vnaprej odpove dediščini, do katere bi bil sicer upravičen po zapustniku.

Prepoved skupne oporoke in dednopravne pogodbe ne predstavlja večje ovire avtonomije zapustnikove volje. Oporočitelj, ki bi želel določeno premoženje nakloniti neki osebi, ima še vedno na razpolago druge institute, s katerimi lahko uresniči svoje želje, le pravna pot do njihove uresničitve je drugačna. ZD ponuja širok nabor oporok, ki imajo enako pravno težo kot dednopravne pogodbe, le da ne zavezujejo oporočitelja k določenemu ravnanju oziroma posledicam po njegovi smrti.

Dedno pravo ponuja tudi določene možnosti zavezujočih pogodb, vendar pa ima vsaka pogodba svoje lastnosti in zahteve. Če bi dedič oziroma nasprotna stranka želela pravno varnost, lahko z zapustnikom skleneta pogodbo o dosmrtnem preživljanju. Ta oblika pride v poštev predvsem v primerih, ko zapustnik točno ve, kaj potrebuje in želi, za uresničenje teh ciljev pa je po svoji smrti pripravljen zapustiti svoje premoženje sopogodbniku. V tem primeru bo imel prejemnik zagotovilo, da bo prejel premoženje, saj je smrt neizbežna, odprto ostaja le vprašanje trajanja pogodbe. Vendar pa ne bo šlo za povsem neodplačno naklonitev, ampak se bo s pogodbo prejemnik premoženja zavezal tudi k določenemu ravnanju in skrbi za zapustnika, kot obe stranki to opredelita v pogodbi (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 195–196).

2.4.1 Sklepno

Z dedno pogodbo se zapustnik zaveže k določenemu ravnanju in si kasneje brez soglasja sopogodbnika ne more premisliti. Ker pogodba zavezuje, omejuje zapustnikovo avtonomijo in s tem onemogoča zapustniku popolno svobodo, kaj bo storil s svojim premoženjem. Ker gre za globok poseg v oporočno svobodo, slovenski zakonodajalec prepoveduje sklepanje dednih pogodb z izjemo sporazuma o odpovedi neuvedenemu dedovanju (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 177). Oporoko lahko zapustnik kadarkoli prekliče ali spremeni, medtem ko je pri dedni pogodbi zelo omejen. Vsako ravnanje mora izvesti v soglasju z drugo stranko in če se ta ne strinja, pogodbe ne more spremeniti.

Pogodbena omejitev ni optimalna tudi z ekonomskega vidika. Primerljivi s tem sta sicer izročilna pogodba in pogodba o dosmrtnem preživljanju, a je zanju zakonodajalec ocenil, da ne predstavljata takega tveganja in enostranskih omejitev, da bi ju bilo treba odpraviti. Čeprav je razlika med instituti le v posameznih niansah, pa slednje zadostujejo za njihovo različno obravnavo. Ker dedna pogodba zavezuje oporočitelja k določenemu ravnanju oziroma mu onemogoča kasnejše spreminjanje, ima ob pojavu poslovne priložnosti zapustnik postavljene omejitve. Ker ne more ravnati drugače, kot se je zavezal v dedni pogodbi, lahko to pripelje do slabšega gospodarjenja. Zapustnik ob možnosti uspešnega

posla ne bo mogel uporabiti premoženja na kakršenkoli način, zaradi česar se vrednost bodoče zapuščine ne bo povečala. Poleg zamujene priložnosti lahko omejena avtonomija pripelje tudi do izgube motivacije, saj zapustnik dobi občutek, da je nemočen, podobno kot pri fidejkomisarični substituciji. Občutek nemoči vodi v slabše gospodarjenje in ima vpliv tudi na državno gospodarstvo, posebej če bi šlo za poslovne priložnosti večjih vrednosti. Posledica izgubljene motivacije pa je lahko tudi propadanje premoženja, posebej v primeru, kjer je treba premoženje vzdrževati in dopolnjevati. Situacija se spremeni, če obe pogodbeni stranki ravnata kot *homo oeconomicousa*. V tem primeru bo bodoči lastnik imel moč skrbeti za agentovo pravilno ravnanje s premoženjem. Ker je slednjemu onemogočeno morebitno razpolaganje brez soglasja prejemnika premoženja, bo bodoči lastnik lahko odobril le tista dejanja, ki bodo predstavljala maksimizacijo koristi v dani situaciji. S tem bo lahko dosežena optimalna izraba premoženja in dosežen največji možni učinek.

Prav tako je vprašljiva smotrnost sestave dedne pogodbe, ki vključuje premoženje, katerega vrednost z leti pada, na primer avto. Zapustnik bi želel premoženje unovčiti, vendar pa je zaradi nemožnosti razpolaganja omejen. Ko se predmet po smrti zapustnika proda, je dosežena vrednost lahko bistveno nižja, kot bi zanjo iztržil zapustnik. Tako ravnanje ni v skladu z načelom ekonomičnosti in maksimizacije koristi.

Treba pa je pogledati tudi koristi, ki jih ima dedna pogodba. Drugi pogodbeni stranki nudi pravno varnost, da bo na koncu tudi prejela, česar se je nadejala. Če bi zapustnik lahko prosto razpolagal s premoženjem, bi lahko iz nagajivosti sopogodbeniku obljubljal nekaj, hkrati pa bi že imel napisano novo oporoko z drugačno razdelitvijo premoženja. Tudi zagotovilo k nespreninjanju ima določen pomen. Naš zakonodajalec se je odločil, da ne bo omejeval zapustnikove avtonomije z možnostjo sestave dedne pogodbe, zato je ni vpeljal v naš pravni red. S tem svoboda razpolaganja ostaja neokrnjena, ostajajo pa zapustniku in dedičem še vedno drugi instituti, s katerimi lahko urejajo medsebojna razmerja.

2.5 Omejitve pri dedovanju zaščitene kmetije

Za dedovanje zaščitene kmetije ne veljajo splošne določbe ZD, ampak prenos premoženja ureja poseben, specialen predpis. ZDKG določa izjeme pri prenosu kmetije, saj je zapustnik omejen pri izbiri dedičev in določitvi njihovih dednih deležev.

Omejen je tudi promet z zaščiteni kmetijami, saj se ta ne sme deliti, razen če se povečuje, zaokrožuje obstoječa ali nastaja nova zaščitena kmetija. Dovoljeno je odtujiti stavbna zemljišča in druga zemljišča, za katera ZDKG tako določa. Izjemo predstavlja tudi Republika Slovenija oziroma občina, ki sme pridobiti lastninsko pravico na zaščiteni kmetiji (Weber, 2016, str. 31).

Zaščitena kmetija je kmetijska ali kmetijsko-gospodarska enota, z zakonsko predpisanim minimumom kmetijske površine in v lasti ene fizične osebe, solastnini para ali enega starša

in otroka oziroma posvojenca (2. člen ZDKG). Iz navedenega je razvidno, da se zahtevata izpolnjevanje pogoja glede lastništva in glede velikosti (Feguš, 2010).

Če kmetija ne dosega določenega obsega zemljišč, ne more pridobiti statusa zaščitene kmetije. ZDKG pri tem s pomočjo formul in pretvornih količnikov določa preračunavanje kmetijskih in gozdnih zemljišč, upošteva njihove bonitete, na skupen imenovalec. Če si kmetije ne lasti ena oseba ali je v solastnini dveh zakoncev ali z njima izenačeni drugi obliki skupnosti, se posestvo prav tako ne šteje za zaščiteno kmetijo in se jo deduje na podlagi splošnih določb po ZD.

Izjema, da vse premoženje deduje le en dedič, se je v našem pravu obdržala le na področju zaščitene kmetije. Zgodovinsko zavzeto stališče, da je edini dedič le najstarejši ali najmlajši otrok, je preživeto in nekompatibilno z ekonomijo v sodobni družbi. Se je pa taka ureditev iz razlogov, ki bodo pojasnjeni v nadaljevanju, z ustreznimi prilagoditvami obdržala na področju kmetijstva.

2.5.1 Način omejitve

Lastnik zaščitene kmetije slednje ne more razdeliti med vse svoje dediče, ampak kmetijo praviloma deduje samo en dedič (5. člen ZDKG). Izjemoma je lahko dedičev več, vendar so te kombinacije zakonsko predpisane.

V primeru zakonitega dedovanja ima po 7. členu ZDKG prednost dedič, ki ga sporazumno izberejo preostali dediči in ima namen obdelovati kmetijska zemljišča. Če se ne morejo sporazumeti, imata prednost zakonec in dedič, ki se je za tako delo usposabljal oziroma se še usposablja. Če je usposobljenih več dedičev, ima prednost tisti, ki je odraščal na kmetiji in s svojim delom ali zaslužkom pomagal pri razvoju in ohranitvi kmetije. Če je več takih, ima prednost preživeli zakonec.

Pri dodelitvi zaščitene kmetije se gleda tudi, s čigave strani kmetija izvira. Če kmetija izvira s strani prejšnjega zapustnikovega zakonca, imajo prednost dediči, ki izhajajo iz te zveze. Če ni potomcev, se upošteva izvor domačije bodisi po očetu bodisi po materi in imajo prednost dediči tiste linije, iz katere kmetija izhaja (7. člen ZDKG).

Če je bila zaščitena kmetija v solastnini dveh oseb, jo deduje preživeli zakonec ali preživeli solastnik, pod pogojem, da ima zakonito dedno pravico (8. člen ZDKG).

Potencialni dediči, ki so psihično bolni, imajo duševne motnje, telesno okvaro ali pa so odsotni neznano kje več kot dve leti, se lahko izključijo iz dedovanja. Izključijo se lahko tudi osebe z očitno in trajno nagnjenostjo k zapravlivosti, alkoholizmu ali uporabi prepovedanih drog, zaradi česar obstaja nevarnost negospodarnega ravnanja (prvi odstavek 11. člena ZDKG).

Enako veljajo omejitve razpolaganja, če je zapustnik zaščiteno kmetijo vključil v svojo oporoko. Zapusti jo lahko zapiše le enemu dediču, izjemoma dvema, če gre za skupnost dveh zakoncev ali preživelega zakonca in njegovega potomca ali posvojenca oziroma njegovega potomca. Če se dovolita dva dediča, se zaščitena kmetija ne sme deliti (21. člen ZDKG).

Zapustnik je omejen tudi pri naklonitvi volil. ZDKG v 22. členu zahteva, da volilo, ki predstavlja del zaščitene kmetije, ne sme znatno prizadeti gospodarske dejavnosti. Prevelika volila lahko sodišče zmanjša. Če pa oporočitelj razpolaga v nasprotju z zakonskimi zahtevami pri določitvi dediča, so ta razpolaganja neveljavna in pride do zakonitega dedovanja.

Poleg določb glede določitve dedičev so predpisani pogoji tudi glede višine dednih deležev in njihovega izplačila. Višina preostalih dedičev, ki ne prejmejo zaščitene kmetije, se določa po pravilih o nujnem deležu, ki bi šel upravičenemu konkretnemu dediču. Starši bi tako dobili tretjino, preostali pa polovico zakonitega deleža. Poleg tega dedič prevzame zaščiteno kmetijo pod pogoji, ki ga ne obremenjuje preveč. Deleže drugim se izplača v denarju, pri čemer so roki za izplačilo daljši kot sicer in znašajo pet oziroma izjemoma deset let (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 303–306).

Dedič ne sme odtujiti oziroma prenehati obdelovati zaščitene kmetije pred potekom desetih let od dne, ko jo je prevzel. Če jo odtuji, ne da bi pridobil novo kmetijo ali jo preneha namensko uporabljati, mora izplačati druge zakonite dediče, kolikor so slednji prejeli manj, kot bi sicer znašal njihov zakoniti delež.

2.5.2 Razlogi za omejitve

Namen posebne ureditve je v preprečevanju drobitve zaščitene kmetij in da ob prevzemu kmetije ne pride do preobremenitve novega prevzemnika kmetije. S tem se ustvarjajo možnosti za ohranitev in krepitev gospodarske, socialne in ekološke funkcije zaščitene kmetije (1. člen ZDKG). Tako v 67. členu določa tudi URS, da se lastnina izvaja na način, da se omogoči njena gospodarska, socialna in ekološka funkcija.

Kot ugotavlja Drobež (2017, str. 1444–1445), se število kmetijskih gospodarstev zmanjšuje, tako se je samo v treh letih od leta 2013 do leta 2016 število zmanjšalo za 2.475 kmetij. Vendar pa se povečuje povprečna površina. Vse kmetije ne izpolnjujejo zahtev zaščitene kmetije. V Sloveniji je bilo leta 2016 približno 20.000 zaščitene kmetij. Dediči oziroma upravičenci ne morejo sami določiti, ali bo njihova kmetija kvalificirana kot zaščitena ali ne. To ugotavljajo upravni organi po uradni dolžnosti in v primeru, da gospodarstvo izpolnjuje zakonske pogoje o površini zemljišč, dobi status zaščitene kmetije.

Zaščitena kmetija se ne sme deliti. S to prepovedjo se zagotavlja socialno funkcijo lastnine, saj kmetija ostaja zadosti velika, da omogoča preživeti ljudem, ki na njej delajo. V ZDKG se izvaja na način, da ohranjeno kmetijsko gospodarstvo zagotavlja konkurenčno sposobnost

imetnika oziroma prevzemnika kmetije in je kmetija ohranjena v velikosti, ki mu omogoča, da lahko posluje in na trgu ponuja svoje proizvode (Predlog Zakona o dedovanju kmetijskih gospodarstev, 1995, str. 27). Poleg tega dedič ne prevzame preobremenjene kmetije, ampak zanj veljajo posebne olajševalne okoliščine izplačila drugih dedičev. Posledično resda pride do omejitve svobode razpolaganja s premoženjem, vendar je to utemeljeno skladno z uresničevanjem namena stvari (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 293).

S prepovedjo delitve se zagotavlja tudi gospodarska oziroma ekonomska funkcija. S prepovedjo delitve kmetij med vse dediče se omogoča, da kmetija ostane gospodarska celota. S tem je omogočeno smotrno gospodarjenje in konkurenčna sposobnost imetnika kmetije. Pri tem velja poudariti, da so varovana le srednje velika gospodarstva. Delitev veleposesti ne ogroža preživetja novih lastnikov, prav tako nima smisla varovati kmetij, ki so premajhne, da bi zmogle zagotoviti preživetje svojemu imetniku. Z ohranjanjem kmetije kot celote se zagotavlja nadaljnje opravljanje dejavnosti in z njenim uspešnim poslovanjem ima koristi tudi državno gospodarstvo, ki je prejemnik koristi v obliki javnih dajatev, poleg tega pa nima izdatkov v obliki socialne pomoči nepreskrbljenim kmetom (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 293–294).

Ekološka funkcija se nanaša na varstvo okolja in ohranjanje narave. V zasledovanju spoštovanja te funkcije lahko pride do omejitev lastninske pravice glede uživanja lastnine ali dolžnosti njenega lastnika. Po 72. členu URS ima vsakdo pravico do zdravega življenjskega okolja (Kaučič in Grad, 2008, str. 161).

Po mnenju Feguš (2010) sta v ospredju dve temeljni načeli: načelo nedeljivosti kmetije in prevzem pod pogoji, ki dediča ne obremenjujejo preveč. S tem je zakonodajalec v zasledovanju drugih ciljev omejil možnosti zapustnika pri razpolaganju s premoženjem.

Z ohranjanjem kmetije v enem kosu se dediču kmetije omogoča materialno eksistenco, hkrati pa se skrbi za poseljenost prostora, saj ne prihaja do odseljevanja in propadanja domačij. Tudi Ustavno sodišče (1994) je v svoji odločbi povzelo zgoraj navedene funkcije, ki jih zasleduje specialna ureditev v ZDKG (Feguš, 2010).

Podaljšan rok izplačila za prevzemnika kmetije pomeni olajšanje in razbremenitev, saj premoženje kmetijskih gospodarstev običajno sestavljajo predvsem zemljišča, denarnih sredstev pa praviloma ni zadosti za izplačilo drugih. Dedič lažje nadaljuje kmetijsko dejavnost, ne da bi bil prisiljen v prodajo nepremičnin ali strojev, a po drugi strani so lahko prikrajšani preostali dediči. Že tako dobijo manjše deleže, kot bi jih sicer v primeru, če ne bi šlo za dedovanje kmetije, nato pa je odloženo še njihovo izplačilo. Položaj je dokaj neenakovreden in se morda zdi nepravična situacija do preostalih dedičev. A glede postavke časa izplačila ti niso nič bolj prikrajšani, kot če bi zapustnik ta čas še živel in ne bi prišlo do delitve dediščine.

2.5.3 Sklepno

Dedovanje kmetijskih gospodarstev se v precejšnji meri razlikuje od klasičnega dedovanja, ki je uveljavljeno za primere, ko predmet dediščine ni zaščiten kmetija.

Pri dedovanju zaščitene kmetij leži poudarek na zagotavljanju socialne, gospodarske in ekološke funkcije. Za doseg tega namena veljajo posebne določbe, predstavljene zgoraj. Pravno gledano razlikovanje temelji na posebnem položaju srednje velikih kmetij, zaradi česar je za njih predpisana posebna obravnava. Spoštovano je načelo enakosti pred zakonom, saj za celotno dedovanje zaščitene kmetij velja posebna ureditev, ki temelji na posebnosti dejanskega položaja (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 294).

Bistveno je načelo nedeljivosti, da kmetija v primeru dedovanja ostaja nedeljiva celota in omogoča dediču nadaljevati z njeno gospodarsko funkcijo. Uspešne in delujoče kmetije s svojim delom prispevajo k bruto domačemu proizvodu. Na eni strani omogočajo njenim članom preživetje in določen življenjski standard. Ker kmetija ostaja nedeljiva celota in v lasti praviloma enega dediča, lahko z njenim obdelovanjem zasluži dovolj, da preskrbi sebe in druge družinske člane. Odtujiti je mogoče le nepremičnine, ki ne služijo kmetijskemu gospodarjenju, kar ne vpliva na kmetijsko dejavnost. Zaradi zadostnega obsega zemljišč in enotnega lastništva ter zakonskih pogojev, da se ga ne obremenjuje preveč, dedič in družinski člani ne potrebujejo socialne pomoči države in ne predstavljajo bremena, za katerega bi morala poskrbeti država, ampak so se sposobni preživljati sami.

Na drugi strani s svojim prispevkom krepijo domače gospodarstvo in s plačilom javnih dajatev prispevajo v državni ali občinski proračun določena sredstva. Bruto domači proizvod (BDP) je indikator zdravja ekonomije v državi in ocenjuje življenjski standard in kakovost življenja državljanov (Finančni slovar: Bruto domači proizvod – BDP, spletni vir).

Kmetija, ki uspešno posluje, ima konstanten vir dohodkov, od katerih plačuje davke, prispevke in druge dajatve. Z ekonomsko dejavnostjo prispeva svoj delež h gospodarskemu in družbenemu razvoju ter povečuje državni BDP. Hkrati pa s svojimi proizvodi spodbuja konkurenčnost na trgu in preprečuje nastanek monopola. S konkurenco se zagotavlja večjo učinkovitost delovanja in se spodbuja kmetijske delavce, da ves čas izboljšujejo in izpopolnjujejo svoje proizvode ter skrbijo za napredek. Te cilje izpolnjujejo s svojo dejavnostjo, ko prodajajo domače proizvode, in pa s potrošnjo, v okviru nabave materiala, nove opreme in strojev.

Zanimive rezultate je pokazala raziskava omejitve dedovanja kmetij na le enega dediča v Nemčiji. Po podatkih analize, ki je zajela različne nemške pokrajine, je bil pojasnjen vpliv na ekonomski razvoj posameznih pokrajin. Na gospodarstvih, kjer je bil izključni dedič kmetije eden, preostali dediči pa so dobili manjše odpravnine v smislu nujnega deleža, se je kmetija ohranila kot celota, kar kaže tudi povprečna velikost kmetij. Drugi rezultat analize je pokazal, da so preostali dediči v večini primerov ostali na kmetiji in bili od nje ekonomsko

odvisni. Zaradi tega si tudi niso ustvarili svojih družin in se je populacija zmanjševala (Schöpflin, 2005).

V drugih predelih, kjer se je kmetija lahko delila enako med vse dediče, se je produktivnost kmetij zmanjšala, zaradi česar je bila kmetija zmožna preživeti manjše število članov. Drugi dediči so sicer prejeli določena sredstva, ki so bila večja, kot v prvem primeru, ko je kmetijo podedoval le en dedič, vendar pa zaradi manjše sposobnosti niso mogli ostati na kmetiji, temveč so si bili primorani poiskati zaposlitev drugje.

V primerih, kjer je prišlo do delitve kmetije, je nastala večja ekonomska dinamika in občutnejši vpliv kapitalizma. Poleg tega je razdelitev premoženja stimulirala gospodarski razvoj geografskega območja in pomagala k napredku (Schöpflin, 2005).

Z ekonomskega vidika je ta omejitev smiselna, saj ohranja možnost kmetovalcem preživeti na kmetiji na podlagi domače zemlje in ne poslabšuje njihovega položaja z dedovanjem. Koristi nima le imetnik kmetije in njegovi družinski člani, ampak tudi širša skupnost, saj kmet s svojim delom, enako kot drugi zaposleni državljani, prispeva k dobrobiti družbe in blagostanju države ter krepi gospodarstvo.

2.6 Izločitve iz zapustnikovega premoženja

Zapustnik je pri razpolaganju s premoženjem za primer svoje smrti omejen tudi z določbami o izločitvi dobrin iz zapustnikovega premoženja. Naš pravni red pozna tri oblike izločitev, ki povzročajo različne posledice za dediče (32., 33. in 128. člen ZD).

2.6.1 Izločitev v korist potomcev

Osebe, ki so živele z zapustnikom, so s svojim delom pomagale pri ohranjanju in pridobivanju premoženja, ki je bilo napisano nanj. Zato jim pravo daje posebno možnost, da po zapustnikovi smrti uveljavljajo izločitev tega dela premoženja. Razlog za možnost izločitve se nahaja v izvoru tega premoženja. Čeprav je lastništvo slednjega praviloma napisano na zapustnika, pa dejansko izvira od drugih oseb. Gre le za neke vrste vprašanje formalnega zapisa lastništva, ki pa se pogosto razlikuje od dejanskega stanja (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 53–54).

Drugačnega mnenja je Frantar (1996, str. 1056), ki pojasnjuje, da lastninska pravica omogoča in pogojuje pravno dinamiko, kroženje dobrin s prehajanjem iz ene pravne sfere v drugo ter njihovo izkoriščanje in uporabo. Pojavlja se lahko v različnih oblikah, vendar pa ne kot dejanska in formalna lastnina. Poleg tega je sporna tudi pravna narava zahtevka. Ne gre za dednopravni zahtevk, ker se premoženje ne izloča iz zapuščine in ne vračunava v nujni delež.

Prav tako ne gre za zahtevek *sui generis* niti za zahtevek iz naslova neupravičene obogatitve ter je povsem drugo kot izločitev gospodinjskih predmetov. Zakonodajalec je s tem, ko je zahtevek uvrstil v ZD v poglavje izločitev, le oblikoval način ugotavljanja obsega premoženja izločitve. Upravičenci imajo iz naslova skupnosti z zapustnikom stvarnopravni zahtevek do dela premoženja, ki temelji na posebnem dednopravnem naslovu (Frantar, 1996, str. 1054).

Ker vsega premoženje ni ustvaril zapustnik sam, ne bi bilo pošteno, če bi rezultate tujega dela v zapuščinskem postopku, ki nima veze s tem, kdo je bil zaslužen za povečanje premoženja, namenili neupravičeni osebi. Kajti niso redke situacije, ko zapustnik za svoje dediče postavi osebe, s katerimi je imel le malo stikov in ki niso živele z njim. Dediči, ki jih postavi zapustnik, naj bodo upravičeni do sadov, ki izvirajo iz zapustnikovega dela, sadove tretjih pa naj dobijo tisti, ki so jih ustvarili (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 53–54).

Se je pa potrebno zavedati, da morajo vlaganja v zapustnikovo premoženje presegati pomoč, ki jo otroci sicer nudijo staršem. Zgolj občasna pomoč ostarelim staršem še ne zadostuje za utemeljitev izločitvene pravice, ampak mora iti za znatnejša vlaganja in pomoč tako na materialnem kot nematerialnem področju (Višje sodišče RS, 2014).

Upošteva se vsaka pomoč potomca, ki je pomagal pri ohranitvi ali povečanju zapustnikovega premoženja. Če je imel od te pomoči korist tudi potomec, je potrebno ugotoviti, ali gre mu to šteje kot darilo zapustnika ali pa se lahko te koristi upoštevajo pri izračunu vrednosti izločitve (Višje sodišče RS, 2012).

Kot upravičene osebe so v ZD naštetih le zapustnikovi potomci oziroma posvojenci ter njihovi potomci. Druge osebe, ki so morebiti živele in pridobivale z zapustnikom, niso upravičene zahtevati izločitve v korist potomcev po 32. členu ZD, imajo pa na voljo druge institute.

Na podlagi pravil o neupravičeni obogatitvi lahko druge osebe zahtevajo vračilo vlaganj, vendar pa so pri tem določene omejitve. Ker velja obogatitveno načelo, lahko vlagatelji zahtevajo le plačilo, kot je bil zapustnik obogaten in ne protivrednost sredstev, ki so jih pri tem prispevali (Višje sodišče RS, 2013).

Zahtevek lahko potomci oziroma posvojenci uveljavljajo šele po smrti zapustnika. Pri tem ni pomembno, ali so dedno sposobni ali ne, saj ne gre za obliko dedovanja. Prav tako se premoženje ne izloča iz zapuščinske mase, ampak že iz zapustnikovega premoženja (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 54). Drugačnega mnenja je Frantar (1996, str. 1058), ki ugotavlja, da ZD ne določa, kdaj je potrebno zahtevek uveljavljati. Tako bi bilo mogoče zahtevati izločitev dela premoženja že za časa življenja.

Upravičenci lahko uveljavljajo zahtevek za izločitev premoženja tekom zapuščinskega postopka. Če se zapuščinski postopek prej zaključi, imajo možnost uveljavljanja tudi kasneje tekom pravnega postopka, vendar pa morajo pri tem paziti, da njihov zahtevek ne zastara (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 55).

Namen izločitve v korist potomcev je, da premoženje, ki se deduje, dejansko pripada le zapustniku, kar je rezultat njegovega dela (Vrhovno sodišče RS, 1996). Ne bi bilo prav, da bi rezultate dela in njegove sadove uživali tudi tisti dediči, ki k temu niso nič prispevali. Na koncu ostane kot dediščinska masa le čisto premoženje zapustnika, s katerim lahko razpolaga po lastnih željah. Ni pomembno pravno formalno lastništvo, ampak dejansko stanje, kdo je v resnici prispeval k nastanku in povečanju premoženja.

S tem na nek način niti ne gre za omejitev zapustnika pri razpolaganju, saj premoženje *de facto* nikoli ni pripadalo njemu, ampak dejanskim upravičencem. Za razliko od nujnega deleža, kjer zakon omejuje zapustnika pri razpolaganju z njegovim premoženjem, se pri izločitvi omejuje razpolaganje zapustnika s premoženjem, ki pripada nekomu drugemu. Pravo z izločitvijo le zagotavlja, da je premoženje, ki se deduje, resnično od zapustnika in ne tudi od tretjih oseb. Prispevek tretjih pa naj pripade njim.

2.6.2 Izločitev gospodinjskih predmetov

Zapustnikovi potomci imajo na podlagi 33. člena ZD poleg zahtevka za izločitev vlaganj v zapustnikovo premoženje tudi zahtevek za izločitev gospodinjskih predmetov. Za razliko od zgoraj predstavljene izločitve lahko izločitev aparatov poleg potomcev zahteva tudi preživeli zakonec. Poleg zapustnikovih potomcev so upravičeni tudi potomci potomcev in zapustnikovi posvojenci ter njihovi potomci.

ZD kot gospodinjske predmete primeroma našteva pohištvo, gospodinjske stroje in naprave, drugo hišno opremo, posteljnino in podobno (33. člen). Predmeti ne smejo biti večje vrednosti in morajo biti namenjeni za zadovoljevanje vsakdanjih potreb preživelega zakonca ali potomcev.

Družinski člani so morali biti subjektivno povezani in delovati v okviru skupnega gospodinjstva. Z navedeno določbo se omogoča osebam, ki so živele z zapustnikom, da obdržijo osebne predmete, ki so jim služili za zadovoljevanje vsakodnevnih potreb. Če te življenjske skupnosti ni bilo, tudi ne morejo vložiti zahtevka na izločitev (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 55).

Ker gre za dedovanje, se za upravičence zahteva dedna sposobnost. Predmeti se izločijo iz zapuščinske mase in ne iz zapustnikovega premoženja. Dobijo pa potomci in zakonec izločene predmete poleg svojega dednega deleža in se njihova vrednost ne všteva v nujni delež (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 56).

Bistvena pri tem je vrednost predmetov. Če gre za redke, unikatne izdelke, ki bi na trgu lahko dosegli večjo vrednost, potomci ne morejo zahtevati njihove izločitve. Tudi sama opredelitev predmeta za gospodinjski predmet ne zadostuje za utemeljenost izločitve. Pozlačen čajni servis kljub svoji funkciji vsekakor predstavlja večjo vrednost in zato ne more biti predmet izločitve, ampak se kakor drugo premoženje deduje na podlagi določb o dedovanju. Kajti namen določb ni v povečanju deleža posameznega dediča ampak v zagotovitvi predmetov,

ki služijo zadovoljevanju vsakodnevnih potreb. Z vidika gospodarske rasti so izločitvene določbe nepotrebne, saj bi spodbujale potrošnjo. Vendar pa bi bilo povsem neracionalno in tudi neekonomično, da bi morali potomci in preživeli zakonec ob smrti zapustnika kupiti na primer nove brisače, posteljnino, krožnike, kasneje pa bi se ti isti predmeti delili med dediče. Smiselno je, da se jim dopusti, da odnesejo tiste predmete, ki so jih uporabljali do sedaj in jih tudi naprej potrebujejo. Kot že napisano, ti predmeti ne smejo biti večje vrednosti.

Kaj pomeni predmet večje vrednosti, je pravni standard in stvar vsakokratne presoje sodišč. Ali je oprema večje vrednosti bo ugotavljalo sodišče na podlagi zatrjevanj strank in preostalega dokaznega gradiva.

2.6.3 Izločitev dela premoženja zaradi prejemanja socialne pomoči

Zapustnik je pri razpolaganju s premoženjem omejen tudi, če je prejemal socialno pomoč v skladu s predpisi o socialnem varstvu (prvi odstavek 128. ZD). Prejeta sredstva je po smrti zapustnika treba vrniti občini ali državi, odvisno iz katerega proračuna so sredstva izvirala (prvi odstavek 129. člena ZD).

Premoženje preide na dediče *ipso iure* ob zapustnikovi smrti (132. člen ZD). Del premoženja, ki ustreza vrednosti prejete socialne pomoči, pa ne preide na dediče, ampak se izloči in postane premoženje brez subjekta, primerljivo ležeči zapuščini. V sistemu ležeče zapuščine, ki jo pozna avstrijsko pravo, dedič ne dobi dediščine avtomatično ob zapustnikovi smrti (*ipso iure*), ampak mora izrecno izjaviti, da jo sprejema. V vmesnem času, torej med smrtjo zapustnika in izjavo dediča o sprejemu zapuščina miruje oziroma leži, iz česar tudi izvira izraz ležeča zapuščina (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 61, 206).

Sodišče nato s sklepom o dedovanju razglasi dediče. Če je bil zapustnik prejemnik socialne pomoči, sodišče v sklepu navede tudi te podatke in morebitno obvezo dedičev o povračilu prejetih pomoči (prvi in četrti odstavek 214. člena ZD).

Prejete socialne pomoči izjemoma ni potrebno vrniti v zakonsko predpisanih primerih, ko je zapustnik socialno pomoč prejemal le določen omejen čas ali bi vračilo lahko ogrozilo preživetje dedičev. Poleg tega ni potrebno vrniti celotnega zneska, ampak le njihov delež v vrednosti 2/3 koristi (Turk, 2016, str. 87).

Izjeme pri vračanju prejetih koristi natančno določata ZD in Zakon o socialno varstvenih prejemkih (Uradni list RS, št. 61/10, 40/11, 14/13, 99/13, 90,15 in 88/16, v nadaljevanju ZSVarPre). Navedena zakona kot izjeme navajata dediče ali zakonce, ki so tudi sami potrebni pomoči (prvi odstavek 129. člena ZD), izredno denarno socialno pomoč (drugi odstavek 54.a člena ZSVarPre) in prejemanje denarne socialne pomoči manj kot dvanajst mesecev (39. člen prehodnih določb Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o socialno varstvenih prejemkih (Uradni list RS, št. 99/13, v nadaljevanju ZSVarPre-C)).

Uvrstitev omejitve dedovanja socialne pomoči med prehodne določbe ZSVarPre ni najbolj primerna. Zakonodajalec je imel možnost novelirati ZD, a se je raje odločil za začasno

ureditev v prehodnem delu zakona. Določbe v tem smislu med naslovniki ustvarjajo zmedo in bi bila primernejša materialno pravna ureditev. Poleg tega bi bilo ustrežnejše krajše obdobje oprostitev vračila, vendar za ta čas popolno oprostitev. S tem bi se spodbudilo upravičence, ki bi se znašli v kratkotrajni stiski, da zaprosijo za socialno pomoč, saj bi se zavedali, da breme odplačila ne bo doletelo njihovih dedičev. Odpadla bi psihološka ovira za vložitev prošnje za socialno pomoč, hkrati pa bi se skrajšalo obdobje oprostitev vračila (Kožuh, 2017, str. 23, 25–26).

Obstaja pa še ena možnost, da država ali občina ne dobi premičnega in nepremičnega premoženja zapustnika. Dediči lahko dedujejo celotno premoženje, če se obvežejo povrniti vrednost socialnih pomoči. Pri tem se ne zahteva povračilo celotnih izdatkov ampak le v višini, kolikor bi se omejilo dedovanje po veljavnih predpisih (četrti odstavek 128. člena ZD). Dediči dobijo premoženje s sklepom o dedovanju, država oziroma občina pa dobi zakonito zastavno pravico na zapustnikovem premoženju (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 61).

S tem se dedičem omogoči, da obdržijo konkretne predmete in nepremičnine, na katere so lahko čustveno navezani, jim veliko pomenijo ali pa je smiselno in ekonomično, da jih obdržijo. Kot primer bi navedla avto, ki je bil last zapustnika, uporabljali pa so ga tudi dediči. Če znesek prejetih pomoči znaša malo, bodo dediči zainteresirani, da obdržijo avto. Nakup novega bi jih stal veliko več, kot bi dobili, če bi država vzela avtomobil in ga potem prodala, njim pa izplača razliko med prodajno ceno in stroškom socialne pomoči. Lahko gre tudi za predmete, na katere so čustveno navezani in imajo kljub nizki tržni ceni zanje veliko vrednost.

Namen omejitve dedovanja je smiseln v primerih, ko so dediči zmožni preživljati zapustnika, vendar tega iz nekega razloga ne storijo. Država mora skrbeti za dobrobit vseh državljanov in bi z nepremišljenim ali pretirano širokim razdajanjem premoženja lahko izgubila finančno stabilnost ter s tem povezano pravno varnostjo in skrbjo za druge. Prav tako ne bi bilo pošteno, da se sredstva, ki so jih prispevali vsi državljanji, namenijo zapustniku in kasneje njegovim dedičem, ki bi se odrekli vsem obveznostim in prejeli le koristi (Strban, 2012, str. 11–12).

Če se finančno stanje zapustnika izboljša že za časa njegovega življenja, ima sam možnost, da vrne prejete pomoči in s tem razbremeni svoje dediče kasnejšega vračila (Turk, 2016, str. 87).

Razlog za vračanje prejetih socialnih pomoči je v varstvu pravice drugih državljanov do socialne varnosti. Če bi se finančna sredstva le delila, bi lahko prišlo do ogrožitve sistema socialnih pomoči, saj bi denarja v določeni točki zmanjkalo. Tako pa gre le za neke vrste posojilo zapustniku, ki sicer ima svoje premoženje (na primer stanovanje), a slednje potrebuje za življenje in mu tudi ne prinaša dohodka. Zato je tudi ustavno dopustno, da se državi ali občini poplača iz premoženja, ki bi ga sicer dobili dediči (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 57).

Dedičem se ne onemogoči dedovanje v celoti, ampak le v delu višine socialne pomoči in še to le določeno časovno obdobje. Oseba ni bila v eksistenčni stiski, če ob smrti obstaja premoženje, ki se lahko deduje. Zato zapuščina v delu socialne pomoče dejansko pripada občini ali državi, ki je finančno pomagala zapustniku. S tem se premoženje, ki obstaja zaradi družbene pomoči, vrne nazaj družbi (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 58). V nasprotnem primeru bi se lahko hitro pojavilo vprašanje poštenosti in pravičnosti, da bi zapustniki, ki bi imeli svoje premoženje, prejeli socialno pomoč, potem pa bi dediči dedovali to premoženje, ki se je ohranilo ravno zaradi prejete socialne pomoči.

Vendar imajo določeni pravniki pri tem pomisleke. Turk (2016, str. 87) tako izpostavlja, da je sporno omejevanje dedovanja, saj se omejuje ustavno pravico do dedovanja dedičem, ki niso od države prejeli ničesar.

Po mnenju Strbana (2012, str. 13) naš pravni sistem ne pozna socialnih posojil. Zato se socialne pomoči zapustniku ne sme šteti kot take ampak ostaja v svojem bistvu socialna pomoč. Socialno in pravno varnost je treba zagotoviti na drug način, z ustreznimi predpisi se lahko uredi preko pobranih davkov. S tem se izkazuje družbena solidarnost in socialna država.

Zapustnik je v tem delu omejen z možnostjo razpolaganja s premoženjem, saj s premoženjem v vrednosti pomoči ne more razpolagati ter ga ne more razdeliti z oporoko (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 59). S pravnega in ekonomskega vidika to premoženje zanj ne obstaja. Pri tem niti ni pomembno, ali zapuščino sestavljajo denarna sredstva na bančnem računu ali premoženje v drugih oblikah kot so nepremičnine, premičnine, delnice. Pomembna je le vrednost pomoči, ki se lahko odšteje tudi od vrednosti nematerializiranih dobrin.

Razumljena je skrb zakonodajalca pred pretiranim izčrpavanjem javnih financ in državne oziroma občinske blagajne. Čeprav se zdi ureditev na prvi pogled trda in nepravična, pa vendar zagotavlja stabilnost in pravno varnost tudi drugim državljanom, ki bi morebiti kdaj kasneje zašli v pomanjkanje. Dedičem je omogočeno dedovanje celotnega zapustnikovega premoženja v zameno za vračilo prejetih pomoči. Poleg tega se presoja vsak primer posebej in če so dediči tudi sami potrebni pomoči, se država oziroma občina lahko odpove pravici do vračila pomoči, kar ustvarja pravično ravnotežje glede na dano situacijo (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 62).

2.6.4 Sklepno

Potomci in določene druge osebe, ki so zapustniku pomagale pri pridobivanju premoženja, imajo po njegovi smrti pravico do izločitve tega dela imetja, preden se opravi delitev zapuščine. Izločitve iz zapuščinske mase oziroma premoženja zapustnika predstavljajo le posredno omejitev zapustnikove volje. Zapustnikova avtonomija dejansko ni omejena, saj se mu onemogoča razpolaganje s premoženjem, ki ga ni ustvaril sam, ampak so ga zanj ustvarili drugi.

Ker premoženje izvira iz dela tretjih oseb, niti ne gre za zapustnikovo premoženje, je prav, da se ta del izroči njim. Težava bi lahko nastala, če zapustnik razpolaga s tem premoženjem v dobri veri, da je neki osebi naklonil nek predmet, katere lastnik je bil sam, nato pa dedič zahteva njegovo izločitev. Zato je bistveno, da so že za časa življenja zapustnika oblikovane jasne meje, katero premoženje pripada kateri osebi. To je pomembno predvsem pri premičninah večje vrednosti. V vseh primerih fizična ločitev prispevka upravičencev od preostale zapustnikove mase ne bi bila smotrna. V tem primeru imajo pravico do denarne protivrednosti, zaradi česar se zmanjša zapuščinska masa. Če je premoženja le malo oziroma gre le za fizično premoženje, z malo denarnimi sredstvi, so omenjena izplačila lahko problematična. Izločitve gospodinjskih predmetov so vezane na samega upravičenca in njihova izločitev ni problematična.

Izločitev dela premoženja upravičencu je resda pravno in moralno argumentirana, a ni smotrna z ekonomskega vidika. Izločitev ne spodbuja potrošnje, saj upravičenci dobijo svoje stvari, ki jih lahko naprej uporabljajo. Če se jim zakonsko predpisani predmeti ne bi izročili, bi morali kupiti nove, s čimer bi pripomogli h kroženju denarnega toka in večji potrošnji, slednje pa bi imelo vpliv na velikost proizvodnje.

Izločitev vrednosti prejetih socialnih pomoči ne predstavlja posega v zapustnikovo avtonomijo. Zapustnik je za časa življenja prejemal sredstva, ki so mu omogočala preživetje. Pri tem je imel že sam možnost prodati svoje premoženje in živeti iz tega izkupička ali pa prejemati socialno pomoč, vede, da jo bo treba nekoč vrniti. Zato menim, da izločitve ne predstavljajo posega v zapustnikovo avtonomijo in svobodo oporočnega razpolaganja. Zapustnik lahko še vedno razpolaga s premoženjem, ki ga je ustvaril sam. Kar pa je uspel ohraniti zaradi pomoči drugih, ni rezultat njegovega dela in je zato prav, da pripade tistim, ki so za njegovo pridobitev tudi zaslužni.

2.7 Obid zakonskih določb

Zakonske določbe o omejitvi razpolaganja s premoženjem je mogoče tudi obiti. S sklepanjem fiktivnih pogodb lahko zapustnik razdeli vse svoje premoženje že za časa življenja, tako da ob smrti nima premoženja, niti ne morejo nujnega deleža zahtevati upravičeni dediči (Vrhovno sodišče RS, 2011).

Določen obid zakonskih določb predstavlja tudi sklenitev pogodbe o dosmrtnem preživljanju. Namen te pogodbe je, da si zapustnik zagotovi preživljanje za čas, ko tega sam ne bo zmož, druga pogodbeni stranka pa bo v zameno dobila njegovo premoženje (Podgoršek, 2004, str. 546–547). Namen pogodbe je sicer v medsebojnem zagotovitlu, da bosta obe stranki dobili zadovoljivo plačilo. Ker pri tej pogodbi nujni dediči ne morejo zahtevati nujnega deleža, se lahko pogodbo uporabi tudi za sklenitev navideznega pravnega posla, s čimer se izigra preostale dediče. Zaradi tega je fiktivna pogodba o dosmrtnem preživljanju neveljavna, čeprav je to težko dokazovati (50. člen OZ).

3 DRUGI NAČINI DEDOVANJA

Slovensko dedno pravo temelji na zakonitem in oporočnem dedovanju. Drugih oblik, nekatere so bile opisane zgoraj, ne priznava. Zapustnik ima možnost razpolagati s premoženjem v obliki oporoke. Če tega ne stori, premoženje preide na dediče na podlagi pravil o zakonitem dedovanju. Obstajajo pa tudi drugi načini dedovanja oziroma kaj se lahko zgodi s premoženjem po smrti zapustnika. Eno skrajnost predstavlja popolna oporočna svoboda, pri kateri je zapustnikova avtonomija neomejena. Drugo skrajnost predstavlja ukinitvev kakršnegakoli dedovanja. Vsak posameznik je svoja celica, ki ima enake začetne možnosti kot drugi ter vsa uspešnost temelji izključno in le na njem. Vsaka od teh skrajnosti ima svoje prednosti in slabosti, ocenila pa bi, da je še vedno najboljša srednja pot, torej spoštovanje svobodne volje zapustnika z določenimi premišljenimi in argumentiranimi omejitvami.

3.1 Popolna oporočna svoboda in neomejeno dedovanje

Ureditev popolne oporočne svobode bi omogočila zapustniku razpolagati s premoženjem brez omejitev. Institut nujnega deleža ne bi obstajal, zapustnik bi lahko določil tudi, kdo naj deduje ne samo po njegovi smrti, ampak tudi, ko bo umrl njegov dedič. Okrnjeno bi bilo načelo dedovanja v družini, saj nujni delež ne bi več zagotavljal vsaj določenega minimuma zapuščine osebam, ki so sorodstveno najbližje pokojniku (Zupančič, 2008, str. 85).

Načelo dedovanja v družini temelji na splošnem prepričanju o pravičnosti ureditve, da dobijo del premoženja tudi zapustnikovi potomci, ne glede na voljo zapustnika. V teoriji se postavlja vprašanje ustreznosti take ureditve v primeru bolj oddaljenih dedičev. Z zožitvijo kroga dedičev bi država resda pobrala več premoženja, vendar bi ga lahko dobila tudi po drugi poti, ki je bistveno lažja – z obdavčitvijo dediščine. Zato ni prizadevanj v smeri, ki bi spremenila krog nujnih dedičev (Zupančič & Žnidaršič Skubic, 2009, str. 37).

Oporočna svoboda ima nekaj pomembnih prednosti, ki so lahko ključnega pomena za morebitne prihodnje spremembe ureditve. Prosto razpolaganje s premoženjem maksimizira družbeno korist (Bouckaert, 2009, str. 95). Oporočna svoboda predstavlja oporočitelju motivacijo, da se tekom življenja trudi ustvariti čim več, saj ve, da bo lahko rezultate svojega dela delil sam po svojih željah, ne da bi ga pri tem vezali normativni predpisi in zakonske zahteve, koga vse mora upoštevati. Ker je zaradi tega bolj učinkovit, ustvari večji donos in pomaga pri krepitvi gospodarstva. Poleg tega ima svoboda razpolaganja tudi socialni učinek. Zapustnik najbolje ve, kdo v družini si res zasluži in potrebuje sredstva za preživljanje. S tem, ko deduje socialno šibek dedič, se razbremeni državo, ki vzdržuje sistem socialnih pomoči in pripomore k smotrnejši in pravičnejši distribuciji bogastva (Turnipseed, 2006, str. 756–761). Oporočitelj ima namreč najbolj popolne informacije o tem, kdo izmed dedičev je najbolj sposoben in vreden, da deduje premoženje. Z zakonsko določitvijo dedičev se namreč zgodi, da premoženje pride (tudi) v roke tistim, ki si tega ne zaslužijo zaradi svojega

obnašanja do zapustnika ali zaradi svojih poslovnih sposobnosti in življenjskega sloga (Glover, 2017, str. 290). Z absolutno oporočno svobodo bi se povečala iniciativa in dejavnost dedičev, saj bi se trudili dobiti dediščino. Svoboda omogoča oporočitelju fleksibilnost in odprte roke pri presojanju, komu bo zapustil svoje premoženje oziroma kdo si ga je najbolj zaslužil in v kakšnem deležu (Bouckaert, 2009, str. 100).

3.2 Ukinitiv dedovanja

Možnost razpolagati s premoženjem ima svoje prednosti in je ustavno zagotovljena pravica vsakega posameznika. Pri tem pa se lahko izpostavijo tudi določene prednosti, če se dedovanje v celoti ukine.

Trije temelji kapitalizma so po mnenju Hasletta (1986, str. 128–131, 136) distribucija, svoboda in enake možnosti. Dedovanje ni skladno z delitvijo glede na produktivnost in enakimi možnostmi. Bi bilo pa slednje mogoče doseči z odpravo dedovanja. Kajti dedovanje za kapitalizem ni samo nepomembno, ampak tudi dokaj nekonsistentno z njim. Dedovanje omogoča razdelitev premoženja, prav tako je zagotovljena načelna svoboda razpolaganja s tem premoženjem. Do konflikta pride pri tretjem temelju, saj se z dedovanjem ne zagotavljajo vsem enake možnosti, ampak so določeni posamezniki v veliko boljšem izhodiščnem položaju kot drugi. Z dedovanjem se premoženje deli neenakomerno, kar povzroči, da izhodiščno stanje posameznikov v osnovi ni izenačeno, ampak imajo določene osebe veliko boljše izhodiščne položaje in so v prednosti. Z izenačitvijo položajev se poudarjajo produkcijske sposobnosti ljudi in s tem njihovo večjo produktivnost na splošno. Odprava dedovanja bi omogočila, da imajo vsi enake možnosti za uspeh. Ali ga kasneje dosežejo ali ne, je odvisno od njih samih in njihovih sposobnosti. Sposobnim bi se s tem omogočilo razviti in izpopolniti potencial, ki je v njih in bi bil sicer v primeru obstoja dedovanja v močnem zaostanku, odvisen od finančnega položaja družine in sploh pod vprašanjem, da se kdaj razvije.

Ukinitiv dedovanja je ravno nasprotna ureditvi popolne oporočne svobode. S tem se eliminira svoboda odločitve posameznika, kaj narediti s svojim premoženjem v primeru smrti. Bogati bi izgubili svobodo odločitve, kaj narediti s svojim ogromnim premoženjem po smrti, saj dedovanje ne bi bilo mogoče. Revno prebivalstvo z vprašanjem zapuščine ne bi imelo problema, saj je le-ta zaradi slabega premoženjskega statusa zelo majhna ali pa je sploh ni. Zato njihova pravica do svobode razpolaganja pravzaprav niti ne bi bila okrnjena, vsekakor pa bi imeli koristi od že zgoraj navedenega enakega izhodiščnega položaja. Z ukinitivjo bi dobili priložnost, da ni vse izgubljeno in ima vsakdo enake možnosti, kakšen življenjski standard si bo ustvaril (Haslett, 1986, str. 128, 135–136).

Potencialni dediči, ki že imajo veliko bogastva, jim na novo podedovana zapuščina ne pomeni veliko, saj lahko svoje potrebe zadovoljijo že s premoženjem, ki ga imajo sami.

Podedovano premoženje jim tako prinaša le majhno korist. To pomeni, da bolj enakomerno kot je razdeljeno bogastvo, bolj je vsesplošna korist (Haslett, 2017, str. 135).

Z ukinitvijo dedovanja se vsem omogoči enake možnosti za začetek, saj institut dediča niti ne bi obstajal. Vsakdo bi začel na isti točki kot drugi in ne bi prihajalo do izhodiščnih razlik kot sedaj, ko imajo nekateri že boljše materialne dispozicije. Izenačitev položaje tudi poudari pomen sposobnosti vsakega posameznika. Bistveno je le, kaj je zmožen ustvariti vsak sam in ne, kaj zna narediti iz premoženja, ki ga je prejel kot dediščino oziroma uživati v njegovih sadovih (Haslett, 2017, str. 135–136).

Haslett (2017, str. 136) opustitev dedovanja primerja celo z odpravo rasne diskriminacije med črnci in belci. Kot pri odpravi diskriminacije, ko so vsi dobili enake možnosti za življenje in delo, se tudi z odpravo dedovanja vsem zagotavlja enake možnosti. Koristi, ki jih s tem dobijo revni, so večje in opaznejše, kot izgube, ki so jih pri tem deležni bogati.

Zapuščino je ustvaril zapustnik in dedič pri tem nima zaslug, edino, kar ga veže z zapustnikom, je skupen DNK. S tem, ko bi vse premoženje dobila država, bi ga slednja po načelu pravičnosti lahko najbolj pošteno delila med vse svoje državljane. S tem bi se krepila narodna pripadnost državi. Poleg tega premoženjske pravice niso omejene na čas zapustnikovega življenja, ampak segajo preko, zato s tega vidika ni razloga, da bi bila distribucija premoženja omejena *inter vivos*. Vendar bi po drugi strani 100% davek vodil v stagnacijo in bi zaradi manjše motivacije zapustnika hraniti premoženje za dediče zaaviral razvoj gospodarstva. To je dokazano z Lafferjevo krivuljo, ki pojasnjuje razmerje med višino davčne stopnje in vrednostjo pobranih davkov. Pri 100% obdavčitvi prihodkov iz naslova davka ni, kakor tudi ni davčnih prihodkov v primeru 0 % obdavčitve. Odgovor na vprašanje, kakšen delež naj si potem vzame država se skriva v vrhu Lafferjeve krivulje, za kar pa ni enotnega odgovora, ampak se razlikuje od države do države (Bouckaert, 2009, str. 102–103).

Slabost ukinitve dedovanja je lahko tudi vprašanju motiviranosti ustvarjati presežke, če se ne ve, kdo bo teh koristi deležen. Zapustnik, ki ne razpolaga s premoženjem že za časa življenja, a bi lahko, je oškodovan, če mu je ta možnost odvzeta ob smrti. S tem bi prišlo do upada motivacije za oblikovanje prihrankov. Zapustnik bi namesto varčevanja šel v smeri porabe prihrankov za luksuzne dobrine zase in za svoje potomce. Posledice teh dejanj bi čutila tudi državna blagajna, saj bi njeni prihodki iz naslova dediščine znašali manj, kot sicer znašajo davki na podlagi preudarno oblikovane davčne stopnje. Zato ukinitve dedovanja ni optimalna rešitev ne za zapustnika kot tudi ne za državo (Tullock, 1971, str. 474).

SKLEP

Slovenski pravi red dopušča dva načina dedovanja. Zapustniku je omogočeno, da v okviru zakonskih omejitev razpolaga s premoženjem po lastnih željah. Pri tem se mora držati zakonskih določb, ki omejujejo njegovo avtonomijo. Te omejitve so različne in lahko

prizadenejo le posamezne zapustnike (kot glede zaščitene kmetije), lahko pa veljajo za vse (institut nujnega deleža).

Zakonodajalec je vsako omejitev sprejel iz določenih razlogov, ki so se mu zdeli ustrezni in pravilni. Ali je taka ureditev tudi pravična in primerjalnopravno gledano ustrezna, je stvar konkretne presoje in vsakega avtorja posebej. Prav tako je svoje vprašanje utemeljenost posameznega instituta v sodobnem času, upošteva, da se tudi pravo spreminja in prilagaja novim razmeram in stanju družbe. Vsaka omejitev ima svoje prednosti in slabosti in na koncu ni mogoče reči, da je nek institut povsem neustrezen. V danih okoliščinah se morda zdi odveč, vendar pa so za njegov sprejem obstajale okoliščine, ki so narekovale oblikovanje ureditve, kot jo poznamo.

Argumentacija obstoja nujnega deleža se mi zdi prepričljiva s pravnega vidika, z ekonomskega vidika pa je njen obstoj težje zagovarjati. Z njim se zagotavlja pravno varstvo tistim najožjim družinskim članom, ki jih je zapustnik sicer spregledal z oporoko. V posamičnih primerih je njegov obstoj sicer težko zagovarjati in argumenti ne prepričajo, vendar pa je treba gledati široko. Celoten spekter argumentov, ki se dopolnjujejo in pridejo v poštev bolj v enih situacijah kot v drugih, utemeljeno pojasnijo obstoj nujnega deleža. Argument, da je namen nujnega deleža, da vsaj del premoženja ostane v družini, ni prepričljiv v primeru, če je zapustnik želel vse svoje premoženje zapustiti le enemu družinskemu članu. Pride pa do izraza v primeru, ko je zapustnik za dediča svojega celotnega premoženja postavil neko tretjo osebo. Zato je treba stopiti izven okvirov posameznega primera in pogledati na situacijo širše. Tudi ekonomsko gledano lahko zahteva po nujnem deležu nasprotuje racionalni in gospodarni odločitvi zapustnika. A lahko je primer ravno obraten, ko je njegovo dejanje povsem neracionalno in bi v primeru možnosti, da vse deduje le en dedič, ki bi bil v konkretnem primeru zapravljivec in nespreten pri ravnanju s premoženjem, nujni delež pomenil možnost, da se vsaj delu premoženja dvigne vrednost in se z njim gospodarno ravna. Zapustnikovo ravnanje je lahko v nasprotju z načelom ekonomskega človeka, posebej v zadevah z dednopravnim elementom, kjer se v presoji pogosto vpletejo še čustva. Nujni delež lahko nasprotuje temu načelu, saj onemogoča zapustniku, da bi ravnal najbolj racionalno, ampak se mora pri odločitvi držati pravil nujnega deleža in dejansko ravnati v nasprotju z optimalno rešitvijo. Če bi se že odločili za spremembe glede nujnega deleža, bi bilo te smiselno delati pri obsegu dedičev, ki so upravičeni do nujnega deleža in njegovem odstotku. Polovica oziroma tretjina zakonitega deleža, koliko znaša nujni delež, je lahko precejšnja omejitev. Če bi bil ta delež postavljen nižje, bi se še vedno zagotavljale funkcije, ki jih zasleduje institut (da se del premoženja ohrani v družini, da se preskrbi družinske člane, poplačilo za njihovo pomoč), hkrati pa bi imel zapustnik več avtonomije, a tudi več odgovornosti.

Prepoved fidejkomisarične substitucije se mi niti ne zdi problematično, ne s pravnega niti z ekonomskega vidika. Enake cilje, ki jih zasleduje institut, je mogoče doseči po drugi poti in z uvedbo še enega instituta bi se približevali pretirani pravni regulaciji. Med instituti so resda posamezne nianse in manjše razlike, a širše gledano, če se v ospredje postavi korist dediča

oziroma osebe, ki ji želi zapustnik nakloniti določeno korist, je mogoče doseči tudi po drugi poti, kot je na primer z osebno služnostjo. Če bi že želeli omogočiti zapustniku, da povsem prosto razpolaga s svojim premoženjem in lahko preskrbi tudi potomce svojih potomcev, bi bilo ustrezneje razmišljati v smeri ustanove, kot jo poznajo v tujini. Slovenska ureditev dovoljuje, da se oblikuje ustanova le za dobrodelen ali splošnokoristen namen, izključeni pa so razlogi osebne narave. Če bi na ustrezen način sprejeli v naš pravni red tudi *trust*, bi zapustnik lahko določil namen, za katerega naj se premoženje porabi in kdo naj bo njegov prejemnik ter se fidejkomisarične substitucije sploh ne bi potrebovalo. S tem bi lahko ravnal veliko bolj racionalno in gospodarno. Zagotovila bi se optimalna poraba premoženja, za katerega bi skrbeli kvalificirani skrbniki in zapuščina ne bi bila deležna nepremišljenih, hipnih odločitev, ampak bi upravljanje z njo temeljilo na strokovni odločitvi ekonomskih strokovnjakov. Iz tega razloga ne vidim ne pravnih ne ekonomskih razlogov za spremembo zakonodaje glede dopustitve fidejkomisarične substitucije, ampak ocenjujem za bolj smiselno pot v smeri ustanovitve *trusta*.

Dedna pogodba se sicer pogosto pojavlja v drugih evropskih ureditvah, vendar pa nima svojega mesta v ZD. Zapustnik ima pri razpolaganju za primer smrti na izbiro le sestavo oporoke ali pa delitev premoženja na način, kot to predvideva zakonito dedovanje. Dedne pogodbe ne more sestaviti, a se je pri tem treba vprašati, če je to ovira za zapustnika ali njegovega dediča. Dedna pogodba je sopogodbenu v korist, saj mu nudi varstvo, da bo po smrti zapustnika res prejel obljubljeno premoženje. Večjo omejitev pa to predstavlja zapustniku. Dedna pogodba se šteje za obligacijo, zavezo, ki jo mora zapustnik izpolniti. Če je pri sestavi oporoke omejen s tem, da mora določen del premoženja zapustiti nujnim dedičem, pa je pri dedni pogodbi omejen s tem, da si kasneje ne more premisliti. Večji poseg v avtonomijo volje mi predstavlja dedna pogodba. Oporoko lahko oporočitelj spremeni vsak trenutek vse do smrti in lahko upošteva gospodarske in socialne razmere, ki se s časom spreminjajo. Na ta način lahko optimizira svojo odločitev in poskrbi, da bo premoženje res racionalno porabljeno. Dedna pogodba tega ne omogoča. S podpisom se zapustnik zaveže svoje premoženje izročiti sopogodbenu. Ta omejitev ga zavezuje ne glede na smer, v katero gredo kasneje gospodarske razmere, ne glede na odnos prejemnika, ki se lahko po podpisu pogodbe močno spremeni. Izredna odstopanja sicer omogočajo, da se pogodbo spravi s sveta, vendar pa je to izjema in mora iti za res velike odstopne iz ustaljenih tirnic oziroma obstoječega stanja. Poleg tega zgolj spremembe v gospodarstvu niso zadosten razlog za preklic pogodbe. Od zapustnika se terja odločitev, za katero dejansko nima vseh podatkov. Pomanjkanje informacij pa povzroča obstoj nepopolnega trga in alokacijo resursov, ki je lahko daleč od optimalne. Sredstva so razdeljena glede na razmere v časovni točki, ko je podpisana pogodba. Vsako morebitno kasnejše ravnanje zapustnika je onemogočeno. Zato se mi zdi omejitev prepovedi sklepanja dedne pogodbe utemeljena tako s pravnega kot tudi ekonomskega vidika. Zapustniku se pušča proste roke vse do njegove smrti in onemogoča odločanje v razmerah negotovosti in ko še nima vseh potrebnih informacij.

Sestavo skupne oporoke, tako kot dedno pogodbo, štejem za nepravo omejitev zapustnikove volje. Zapustnika, ki skupaj sestavita oporoko, sta sicer omejena v avtonomiji volje, ki pa nastopi šele po smrti enega od podpisnikov. Zato bi o avtonomiji volje lahko govorili šele od tega trenutka dalje. Poleg tega pri skupni oporoki zapustnik ni omejen z zakonskimi predpisi, ampak si je to omejitev zastavil sam, ko se je odločil za sestavo skupne oporoke. Zakonska ureditev s podelitvijo zavezujoče narave skupni oporoki le zagotavlja pravno varnost, da si oseba, ki je preživela drugo, kasneje ne more premisliti in s tem izigrati volje pokojnika. Drugih omejitev, ki bi se nanašale na sam institut skupne oporoke ali ravnanje zapustnika, pa ni. S tega vidika se mi zdi vezanost po trenutku smrti smiselna in potrebna, hkrati pa ne predstavlja posega v avtonomijo volje zapustnika. Še vedno pa se je treba držati drugih zakonskih omejitev, ki določajo nujne deleže. Enako velja tudi pri dedni pogodbi, s to razliko, da se pri pogodbi zapustnik zaveže drugi pogodbeni stranki in učinkuje od trenutka podpisa, medtem ko pri skupni oporoki tak zapis veže od trenutka smrti enega sopogodbnika. V obeh primerih je s tema dvema institutoma avtonomija volje zapustnika neprizadeta z vidika, koga bo izbral za sopogodbnika. Držati pa se mora omejitev, ki jih glede dedovanja predpisuje zakon.

Tudi izločitve iz zapustnikovega premoženja so posebna vrsta omejitve zapustnikove avtonomije. ZD vsebuje varovalke, da se ne more izločiti kar vsako premoženje, ampak je njihova vrednost omejena. Čeprav se s tem ne spodbuja gospodarstva, pa gre za vsakdanje predmete, ki so lahko tudi potrošni material in jih je čez čas treba nadomestiti z novimi, kot je na primer posteljnina (izločitev gospodinjskih predmetov). Pri izločitvi v korist potomca je zapustnik sicer omejen, a dejansko ne gre za njegovo premoženje. Vsakdo lahko uspešno razpolaga le s tistimi premožninami in nepremičninami, katerih lastnik je. Čeprav je premoženje lahko napisano na zapustnika, pa je treba upoštevati tudi njegovo dejansko stanje. Če je to rezultat dela tretjih oseb, je prav, da zapustnikova oblast ne sega tudi nad to, ampak se to pred delitvijo izloči in izroči upravičnim osebam. Do izločitve niso upravičeni le posamezniki, ampak je to lahko tudi država ali občina. Če je zapustnik prejemal finančno pomoč, je šlo le za neke vrste brezobrestno financiranje. Zgolj črpanje sredstev bi pomenilo finančno izčrpavanje države oziroma občine, kar pa ni v korist drugim njenim prebivalcem. Država mora skrbeti za blagostanje in varstvo vseh svojih državljanov in pri tem ne sme ustvarjati razlik, da bi se na račun pravne varnosti in enakosti krepilo zasebno premoženje nekaterih posameznikov. Zato se mi zdi ta institut utemeljen, poleg tega pa omogoča zadosti varovalk, da se lahko v posameznih konkretnih primerih, po presoji vseh okoliščin, kjer bi bili tudi dediči nepreskrbljeni, dediščina pa je majhna, odloči drugače.

Dedovanje kmetijskih gospodarstev predstavlja poseben izziv, ki ga je zakonodajalec uredil v ločenem zakonu. V tem primeru vidim utemeljeno ekonomsko argumentacijo, medtem ko se mi zdi njena pravna ureditev nekoliko kritična. Namen omejenega dedovanja zaščitene kmetije je v ohranjanju njihovega bistva kot celote. Kmetija ima smisel, če je dovolj velika, da omogoča preživetje njenim članom. Vsaka drobitev lahko prizadene kmetovalca in ga prisili, da bodisi najame kmetijska zemljišča za opravljanje svoje dejavnosti, če pa to ni

mogoče, da preneha s kmetovanjem. Z omejitvijo, da zaščiteno kmetijo lahko deduje le en dedič, se ohranja njena gospodarska funkcija. Pri tem institutu niti ni bistveno, ali je dedič sorodnik ali ne, ampak da gre za kmetovalca, ki bo nadaljeval z opravljanjem primarne dejavnosti. Izvajanje dejavnosti prispeva k nacionalnemu gospodarstvu. Vsako prenehanje dejavnosti pomeni izstop ponudnika s trga, kar povzroči večje povpraševanje in njihovo nezadostno zadovoljevanje. Presežek povpraševanja se rešuje z uvozom, kar pa ni v korist države, saj ji je v interesu, da je prebivalstvo samooskrbno oziroma da izvažata in s tem povečuje svoj BDP. S pravnega vidika je dedovanje enega dediča nekoliko bolj kritično, saj praktično pride do spregleda preostalih dedičev, ki so minimalno poplačani. Zapustniku se ne pušča možnosti, da bi odločil, kdo naj deduje kmetijo, ampak to določajo zakonski predpisi. ZDKG po alinejah predpisuje, kdo naj bo dedič, ne da bi pri tem upoštevalo celotno sliko in konkretne razmere na vsaki posamezni kmetiji. S tem se ne omogoča optimalna izbira dediča, saj bi morda nekdo drug bolje ravnal s kmetijo in dosegel večji prihodek kot dedič, ki ga za to funkcijo predvideva zakon. Prav tako zapustnik nima vpliva na izbiro, ali se bo kmetija štela za zaščiteno ali ne, ampak dobi tak status takoj, ko izpolnjuje pogoje glede velikosti zemljišč. Sam institut ima smisel, treba pa bi bilo dopustiti nekaj diskrecije zapustniku ali pa tretjemu organu pri določanju dediča. Poleg tega pogosto na kmetijah deluje celotna družina in ni povsem pravično, da vse deduje le en dedič, preostali pa ostanejo skoraj praznih rok. Danes se kmetijska dejavnost v okolici večjih mest počasi opušča, lastništvo zemljišč pa lahko pri spremembi njihove namembnosti pomeni izreden finančni doprinos. ZDKG sicer vsebuje varovalke, da se mora z dejavnostjo nadaljevati, ni pa predpisano, kako. Zato lahko dedič izbere pot, po kateri deluje le še minimalno, toliko da ohranja dejavnost, po izteku tega obdobja pa s kmetovanjem povsem preneha ter se okoristi s prodajo zemljišč, katerih cena dandanes le še raste. Ravno zaradi tega se mi zdi institut sicer smiseln, potrebne pa bi bile posamezne korekture in vnos nekaj diskrecije v postopek določanja dedičev, izplačila preostalih dedičev in samo izvajanje kmetijske dejavnosti.

Pravna ureditev zasleduje cilje pravičnosti, predvidljivosti in prostorske umeščenosti institutov, ki tvorijo smiselno in argumentirano ureditev. Ekonomske posledice predstavljajo svoj vidik in v določenih primerih predstavljajo protiutež pravnim razlogom. Vendar pa je pomemben tudi ekonomski pogled. V določenih primerih ekonomski razlogi predstavljajo podporo pravni argumentaciji, v drugih primerih pa težijo vsak v svojo smer in je bistveno najti ustrezno rešitev, ki bo temeljila na ravnovesju razlogov in najbolje sledila namenu zakonodajalca in interesom celotne družbe. Pri nekaterih institutih se pojavljajo dvomi o njihovi utemeljenosti in potreba po spremembah.

Pravo se spreminja in prilagaja času ter njegovim novostim. Noveliranje obstoječih določb je lahko prava pot. A bistveno je, da so te spremembe dobro premišljene in argumentirane ter postavljene na trdni podlagi, ne pa odraz političnih razmer.

LITERATURA IN VIRI

1. Anderson, M. & Arroyo i Amayuelas, E. (2011). *The Law of Succession: Testamentary Freedom*. Groningen: Europa Law Publishing.
2. Avbelj, M., Bardutzky, S., Bele, I., Blaha, M., Cerar, M., Čebulj, J., Deisinger, M., Galič, Al., Grad, F., Ivanc, B., Jaklič, K., Jakulin, V., Jambreč, P., Jerovšek T., Kaučič, I., Končina Peternel, M., Kovač, P., Klemenčič, G., Kresal, B., Letnar Černič, J., Mavčič, A., Nerad, S., Orehar Ivanc, M., Pavlin, P., Pirnat, R., Pogorelec, J., Prepeluh, U., Farmany, P., Sovdat, J., Šorli, M., Šturm, L., Testen, F., Umek, U., Vlaj, S., Zagradišnik, R., Zobec, J., Zupančič, K. (2011). *Komentar Ustave Republike Slovenije: dopolnitev – A*. Ljubljana: Fakulteta za državne in evropske študije.
3. Blagojevič, B. T. (1982). *Nasledno pravo u Jugoslaviji (6. izdaja)*. Beograd: Savremena Administracija.
4. Bouckaert, B. (2009). Law and Economics. The Post Mortem Homo Economicus: What Does He Tell Us? V Bouckaert, B., Casman, H., Castelein, C. (ur.), Dillemans, R., Ferrand, F., Foblets, M.-C., Foque, R. (ur.), Heirbaut, D., Matthews, P., Pintens, W., Seyns, S., Van Mourik, M. J. A., Verbeke, A. (ur.), Zijderveldimperative, A. *Inheritance Law in a Late-Modern Society. Five Perspectives* (str. 91–106). Antwerp: Intersentia.
5. Cabrillo, F. (1999). *The Economics of the Family and Family Policy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
6. Evropska komisija (22. november 2017). *Dedovanje – splošne informacije*. Pridobljeno 1. aprila 2018 iz https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-sl.do
7. Drobež, E. (2017). Opredelitev zaščitene kmetije za namene dedovanja. *Podjetje in delo*, 8, 1442–1458.
8. Feguš, P. (2010). Status zaščitene kmetije po določilih Zakona o dedovanju kmetijskih gospodarstev. *Pravna praksa*, 33, 14.
9. Finančni slovar (brez datuma). *Bruto domači proizvod – BDP*. Pridobljeno 17. aprila 2018 iz <http://www.financnislovar.com/definicije/bruto-domaci-proizvod.html>
10. Finžgar, A. (1962). *Dedno pravo Jugoslavije*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
11. Finžgar, A. (1973). *Dedno pravo*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
12. Frantar, T. (1996). 32. člen Zakona o dedovanju. *Podjetje in delo*, 5–6, 1051–1060.
13. Friedman, M. (2002). *Capitalism and Freedom: Fortieth Anniversary Edition*. Chicago: The University of Chicago Press.
14. Garb, L. & Wood, J. (2015). *International Succession*. Oxford: Oxford University Press.
15. Glover, M. (2017). Freedom of Inheritance. *Utah Law Review*, 2, 283–330.
16. Gottwald, P., Schwab, D. & Büttner, E. (2001). *Family and Succession Law in Germany*. München: C. H. Beck.
17. Haslett, D. W. (1986). Is inheritance Justified. *Philosophy & Public Affairs*, 15(2), 122–155.
18. Hren, P. (2017). Oblike oporok v slovenskem pravu in možnost elektronske oporoke. *Pravni letopis 2017*, 187–202.
19. Juhart, M., Tratnik, M. & Vrenčur, R. (2007). *Stvarno pravo*. Ljubljana: GV Založba.

20. Kaučič, I. & Grad, F. (2008). *Ustavna ureditev Slovenije*. Ljubljana: GV Založba.
21. Kohler, A. (2015). Agreements as to Succession under the New European Private International Law. *Revija za evropsko pravo*, 17(2–3), 25–38.
22. Korošec, V. (1969). *Rimsko pravo 2. del: rodbinsko, dedno in civilno pravdno pravo*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
23. Kožuh, J. (2017). *Izločitev vrednosti socialne pomoči iz zapustnikovega premoženja* (magistrsko diplomsko delo). Ljubljana: Pravna fakulteta.
24. Kranjc, J. (2008). *Rimsko pravo*. Ljubljana: GV Založba.
25. Kranjc, J. (2017). *Rimsko pravo – 3., pregledana in dopolnjena izdaja*. Ljubljana: GV Založba.
26. Pavlin, S. (2012). *Nujni dediči*. Ljubljana: Uradni list RS.
27. Plavšak, N. (2013). *Zakon o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju z uvodnimi pojasnili z novelo ZFPPIPP-E*. Ljubljana: GV Založba.
28. Plavšak, N. (2017). *Komentar Zakona o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju (ZFPPIPP)*. Ljubljana: Tax-Fin-Lex.
29. Podgoršek, B. (2004). Komentar 557. člena OZ-a. V Plavšak, N., Juhart, M., Jadek Pensa, D., Kranjc, V., Grilc, P., Polajnar-Pavčnik, A., Dolenc, M., Pavčnik, M., Vrenčur, R., Možina, D., Zabel B., Podobnik, K., Podgoršek, B., Ilovar Gradišar, S. & Markič, J., *Obligacijski zakonik (OZ): s komentarjem, 3. knjiga* (str. 546–547). Ljubljana: GV Založba.
30. Pogačnik, B. (2003). Izvedenstvo: Ko ni več mogoče pisati... *Pravna praksa*, 15–16, 14.
31. Predlog Zakona o dedovanju kmetijskih gospodarstev (1995). *Poročevalec*, 50, 25–34.
32. Schöpflin, M. (2005). Economic Aspects of the Right to a Compulsory Portion in the (French and German) Law of Succession. *German Working Papers in the Law and Economics*. Pridobljeno 6. januarja 2018 iz <http://www.uni-saarland.de/fak1/fr12/csle/workshop/program/Schoepflin011105.pdf>
33. Scortegagna-Kavčnik, N. (2013). Skupna oporoka in fidejkomisarična substitucija ponovno v ZD. *Pravna praksa*, 10, 14.
34. Sitkoff, R. H. (2018). *Freedom of Disposition in American Succession Law*. Pridobljeno 2. novembra 2018 iz https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3197342
35. Stojčević, D. (1983). *Rimsko privatno pravo, trinajsta izdaja*. Beograd: Savremena administracija.
36. Strban, G. (2012). Pravna vprašanja vračanja denarne socialne pomoči – socialna pomoč ali socialno posojilo. *Pravna praksa*, 10, 11–13.
37. Tullock, G. (1971). Inheritance Justified. *The Journal of Law and Economics*, 14, 465–474.
38. Turk, B. J. (2016). Vračilo socialne pomoči v primeru dedovanja. *Vzajemnost*, 9, 87.
39. Turnipseed, T. L. (2006). Why Shouldn't I Be Allowed to Leave My Property to Whomever I Choose at My Death? (Or How I Learned to Stop Worrying and Start Loving the French). *Brandeis Law Journal*, 44, 737–795.
40. Ustavno sodišče RS (1994). Odločba U-I-57/92-33 z dne 3. 11. 1994.
41. Ustavno sodišče RS (2013). Odločba U-I-212/10 z dne 14. 03. 2013.

42. Višje sodišče RS (2012). Odločba I Cp 3492/2011 z dne 25. 4. 2012.
43. Višje sodišče RS (2013). Odločba II Cp 3667/2012 z dne 28. 8. 2013.
44. Višje sodišče RS (2014). Odločba I Cp 1520/2013 z dne 12.2.2014.
45. Voruna, D. (2016). *Ureditev stečaja gospodarske družbe in stečaja posameznika v Sloveniji* (zaključna strokovna naloga). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
46. Vrenčur, R. (2016). Komentar 37. člena SPZ. V Juhart, M., Tratnik, M. & Vrenčur, R. *Stvarno pravni zakonik (SPZ): s komentarjem*. Ljubljana: GV Založba.
47. Vrhovno sodišče RS (1996). Odločba II Ips 169/95 z dne 14. 11. 1996.
48. Vrhovno sodišče RS (2010). Odločba II Ips 418/2008 z dne 14. 01. 2010.
49. Vrhovno sodišče RS (2011). Odločba II Ips 1239/2008 z dne 14. 7. 2011.
50. Weber, N. (2016). Nakup zaščitene kmetije. *Pravna praksa*, 31–32, 31.
51. Willenbacher, B. (2003). Individualism and Traditionalism in Inheritance Law in Germany France, England, and United States. *Journal of Family History*, 28(1), 208–225.
52. Zupančič, K. (1997). Lastninska vprašanja pri dedovanju kmetij. *Podjetje in delo*, 6–7, 1132–1143.
53. Zupančič, K. (2003). Omejitve svobode testiranja z ustanovo nujnega deleža. *Pravna praksa*, 22, 19–22.
54. Zupančič, K. (2004). Fidejkomisarična substitucija. *Pravna praksa*, 10, 9–11.
55. Zupančič, K. (2008). Temeljna načela dednega prava. *Pravni letopis 2008, Zbornik znanstvenih člankov in razprav*, 81–87.
56. Zupančič, K. & Žnidaršič Skubic, V. (2005). Zapuščina brez dediča. *Pravna praksa*, 24, 16–18.
57. Zupančič, K. & Žnidaršič Skubic, V. (2009). *Dedno pravo – Tretja, spremenjena in dopolnjena izdaja*. Ljubljana: Uradni list RS.
58. Žnidaršič Skubic, V. (2005). Dedna pogodba. *Zbornik znanstvenih razprav*, 65, 371–393.
59. Žnidaršič Skubic, V. (2008). Dedna pogodba, dednopravne klavzule v ženitni pogodbi in skupna oporoka. *Pravni letopis 2008, Zbornik znanstvenih člankov in razprav*, 91–106.
60. Žnidaršič Skubic, V. (2015). *Zasebna ustanova, trust, fiduciarni pravni posli in njihov vpliv na dedovanje*. Ljubljana: Uradni list RS.